

Nuoren kuntoutusraha syrjäytymistä ehkäisemässä

Erityisnuorten haasteet – kyselytutkimus Tuva-koulutukseen osallistuvilla.

Jenni Saarnio

Opinnäytetyö, AMK
Joulukuu 2023
Kuntoutuksen ohjaaja (AMK)

Saarnio Jenni

**Nuoren kuntoutusraha syrjäytymistä ehkäisemässä
Erityisnuorten haasteet – kyselytutkimus Tuva-koulutukseen osallistuvilla.**

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Joulukuu 2023, 52 sivua

Kuntoutuksen ohjaaja, Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Nuorten mielenterveysongelmat ja neuropsykiatriset haasteet ovat kasvaneet merkittävästi viimevuosina. Näiden nuorten kouluttautuminen, työllistyminen ja itsenäistyminen vaatii enemmän aikaa ja ulkopuolista tukea. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää miten nuoren kuntoutusrahan saaminen voi ehkäistä erityisnuorten syrjäytymistä, auttaa heitä pysymään opinnoissa ja siten pysymään osallisena yhteiskunnassa.

Tietoperusta pohjautuu ajantasaiseen kirjallisuuteen ja aiheeseen liittyviin julkaisuihin ja tutkimuksiin. Suuri rooli on Kelan tutkimusblogeilla ja – julkaisulla, joista on saatu tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa nuorista etuuden saajista. Syrjäytymistä tarkastellaan erityisnuorten haasteiden tuomana mahdollisena jatkumona, sekä syrjäytymisen todennäköisyyden näkökulmasta. Kuntoutuksen rooli on merkittävä, ja nuoren kuntoutusraha on sekä kannustava että ehkäisevä tavoite. Tästä syystä kuntoutuksen osuus on perustellusti rajattu koskemaan nuoren kuntoutusrahaa.

Tutkimusosuus toteutettiin yhteistyössä Ammattiopisto Luovin kanssa laatimalla Webropol-kysely Tuva-ryhmien (tutkintoon valmentava) opiskelijoilla. Kyselyllä haluttiin selvittää millaisena nuoret kokevat haasteensa ja elämäntilanteensa, mitä nuoret ajattelevat itsenäistymisestä sekä miten taloudellisen tuen saaminen auttaa nuoria tällä hetkellä ja miten se auttaa tavoitteiden saavuttamisessa. Kohderyhmän nuoret ovat 15–18-vuotiaita erityisnuoria, joilla on yksi tai useampi mielenterveyden ongelma, neuropsykiatrinen häiriö tai molemmat.

Tulosten perusteella nuoren kuntoutusraha tukee ja motivoi nuoria opinnoissa ja sillä on iso merkitys itsenäistymisvaiheessa. Taloudellisen tuen turvin nuoret voivat keskittyä opiskeluun ilman että täytyy samalla luopua muusta nuoren elämästä. Tutkimuksen perusteella löytyi myös monta kriittistä kohtaa, jossa kuntoutus ja kuntoutusraha auttaa ja motivoi nuoria eteenpäin. Tutkimuksen perusteella nuoren kuntoutusraha toimii tarkoitustaan vastaavalla tavalla ja pienentää erityisnuorten syrjäytymisriskiä.

Jatkotutkimuksena voisi selvittää nuoren kuntoutusrahan maanlaajuista käyttöä ja alueellisia eroavaisuuksia Luovin opiskelijoiden kesken.

Avainsanat (asiasanat)

Nuoren kuntoutusraha, erityisnuori, syrjäytyminen, kuntoutus, itsenäistyminen

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

Saarnio Jenni

**Challenges for special needs youth when they start studying and working life.
Rehabilitation allowance for young persons preventing marginalization.**

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, December 2023, 52 pages

Degree Programme in Rehabilitation. Bachelor's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

Mental health problems and neuropsychiatric disorders have grown significantly among young people in recent years. Education of these young people, employment and gaining independency requires more time and external support. The purpose of the thesis is to find out how receiving rehabilitation allowance for young persons can prevent the marginalization of special youth, help them stay in their studies and thus remain involved in society.

The database is based on up-to-date literature and related publications and studies. A major role is played by Kela's research blogs and publications, which provide important research-related information about young benefit recipients. Marginalization is examined as a possible continuum caused by these challenges, and from the perspective of the risks in marginalization. The role of rehabilitation is significant, and rehabilitation allowance for young persons has both an encouraging and a preventive purpose. For this reason, the concept of rehabilitation is rightly limited to the young persons rehabilitation allowance.

The research part was carried out in cooperation with Ammattiopisto Luovi. The main purpose of the survey was to find out how the students see their challenges and their life situation, what do they think about independency, and how does receiving financial support help now and how does it help them achieve their future goals. Target group consists of students between the ages of 15 and 18 who have one or more mental health problems, a neuropsychiatric disorder or both.

Based on the results, rehabilitation allowance supports and motivates young people in their studies and is of great importance in the stage of independence. Thanks to financial support, young people can focus on their studies without having to give up other parts of life. Based on the research, there are many risk factors where rehabilitation allowance help and motivate young people to move forward. Rehabilitation allowance for young people corresponds to its purpose and reduces the risk of marginalization of young people with special needs. As a follow-up study, we could find out the country-wide use of youth rehabilitation money and regional differences among Luovi students.

Keywords/tags (subjects)

Rehabilitation allowance for young persons, special needs youth, marginalization, rehabilitation, independency

Miscellaneous (Confidential information)

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Terveydelliset haasteet	5
2.1	Mielenterveyshäiriöt	5
2.1.1	Masennus ja ahdistus	7
2.1.2	Sosiaalisten tilanteiden pelko	8
2.1.3	Pakkoajatukset ja pakko-oireinen häiriö sekä syömishäiriöt	9
2.2	Neuropsykiatriset häiriöt	10
2.2.1	ADHD nuorilla	11
2.2.2	Autismikirjo nuorilla aikuisilla.....	12
3	Syrjäytymistä ennustavat ja ehkäisevät tekijät	13
3.1	Nuorten syrjäytymisen lähtökohdat	13
3.2	Syrjäytymisen ehkäisy	15
3.2.1	Syrjäytymisen kustannukset	16
3.3	Itsenäistymisen lähtökohdat	17
4	Kuntoutus	19
4.1	Kuntoutuksen merkitys	19
4.2	Kelan nuoren kuntoutusraha	21
4.3	Nuoren kuntoutusraha syrjäytymistä ehkäisemässä	23
4.4	Nuoren kuntoutusraha itsenäistymistä tukemassa	24
5	Opinnäytetyön toteutus ja tutkimuskysymykset	25
5.1	Opinnäytetyön menetelmä ja aineiston keruu	27
5.2	Aineiston analyysi.....	27
6	Tulokset	28
6.1	Haasteet terveydentilassa ja opiskelussa	29
6.2	Taloudellinen tuki ja kuntoutus	31
6.3	Itsenäistyminen ja tulevaisuuden suunnittelu	35
6.4	Johtopäätökset.....	38
6.5	Eettisyys ja luotettavuus	41
7	Lopuksi	42
	Lähteet	44
	Liitteet	49
	Liite 1. Saatekirje	49
	Liite 2. Webropol kysely	50

Liite 3. Wilma-tiedote.....	52
-----------------------------	----

Kuviot

Kuvio 1 Nuorten kokemat terveysperusteiset haasteet	29
Kuvio 2 Haasteiden merkitys opiskeluun	30
Kuvio 3 Opiskelua vaikeuttavat asiat	31
Kuvio 4 Oman rahan käyttökohteet.....	32
Kuvio 5 Taloudellisen tuen merkitys	33
Kuvio 6 Miten säännöllinen tulo auttaisi sinua opiskeluissa	34
Kuvio 7 Mikä on paras tapa tukea opinnoissa ja itsenäistymisessä	35
Kuvio 8 Asuminen 3 vuoden kuluttua yksin	36
Kuvio 9 Asuminen 3 vuoden kuluttua tuetusti	37
Kuvio 10 Tärkeimmät asiat itsenäistymisessä.....	38

1 Johdanto

Nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet huomattavasti viimevuosien aikana. Suuret ja yhä varhaisemmassa vaiheessa alkavat odotukset tulevaisuutta ja koulutusta kohtaan ovat varmasti yksi ahdistusta lisäävä tekijä. Korona-aika lisäsi osaltaan nuorten kokemaa ahdistusta ja yksinäisyyttä, ja lisäsi yhä edelleen niiden nuorten ongelmia, joilla niitä oli jo ennestään. Sosiaalinen media aiheuttaa monille epärealistisia ajatuksia mm. ulkonäöstä, elämäntyylistä ja nuoren normaalista kehityksestä. Kuten Taysin nuorisopsykiatrian vastualuejohtaja Riittakerttu Kaltiala (2020) toteaa, on yhteiskunnassa havaittavissa muutosta ja liikettä suuntaan, joka ei tue nuorten normaalia kehitystä. Hän peräänkuuluttaa myös pohdintaa siitä, miksi on epäonnistuttu niin monen nuoren kohdalla auttamaan heitä kohti tasapainoista aikuisuutta (Kaltiala 2020). Samaa nuorten pahaa oloa on kuvannut myös Jari Sinkkonen (2012, 51) kymmenen vuotta sitten. Sinkkonen (2012, 52) painottaa, että yksi virhe mitä niin erityisnuorten kuin muidenkin nuoreten kohdalla on ehkä tehty, on olettaa, että he kykenevät tekemään kypsiä päätöksiä aivan liian varhain.

Neuropsykiatriset haasteet, etenkin ADHD, ovat räjähdysmäisessä kasvussa. Tähän on vaikuttanut sekä tietoisuuden lisääntyminen, mutta myös mahdolliset liian kevein perustein ja kiireessä tehdyt diagnostiset tutkimukset. (Kempas & Koskela 2023.) Joka tapauksessa lisääntynyt häiriökäytös ja ongelmat opiskelussa ja ikätasoisessa kehityksessä on syytä ottaa vakavasti. Käytös häiriöt ja neuropsykiatriset häiriöt ovat mielenterveyshäiriöiden kanssa merkittävä toimintakykyä rajoittava tekijä nuorten elämässä, ja niillä voi olla kauaskantoiset seuraukset tulevaisuuteen ja työelämään ilman riittävää tukea ja kuntoutusta.

Suurena haasteena tulee olemaan näiden nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Mitä enemmän ja vaikeampia ongelmia nuorella on, sitä suuremmassa riskissä hän on syrjäytyä täysin yhteiskunnan ulkopuolelle. Koulutus, työ ja asuminen ovat ensisijaisen tärkeitä asioista nuoren itsenäisyyden ja aikuistumisen kannalta. Nuoren oma kokemus osallisuudesta on merkittävä tekijä hyvinvoinnin ja mielenterveyden kannalta. Nuoren osallisuus on lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumista, mahdollisuutta osallistua työelämään ja sosiaaliseen toimintaan kuten myös mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskuntaan ja itseään koskeviin asioihin. (Nuorten syrjäytymisen ehkäisy 2021.) Nuorille kohdistettavaa kuntoutusta järjestävät mm. ammatilliset oppilaitokset, terveydenhuolto, kunnat, järjestöt, sosiaalihuolto, TE-palvelut ja Kela (Kuntoutus n.d). Osana kuntoutusta ja keinona kannustaa ja

tukea nuoria opiskelussa on Kelan tarjoama nuoren kuntoutusraha. Nuoren kuntoutusraha on tarkoitettu 16–19-vuotiaille nuorille opiskelun tai muun kuntoutuksen ajalle, jonka tavoitteena on työelämä. Nuoren kuntoutusrahan tarkoituksena on ennen kaikkea motivoida nuoria suorittamaan opintonsa ja saavuttamaan tarkoituksenmukainen ammatillinen koulutus, mutta myös turvata toimeentuloa opiskelujen aikana sekä ehkäistä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä. (Nuoren kuntoutusraha n.d.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää miten nuoren kuntoutusrahan saaminen voi ehkäistä erityisnuorten syrjäytymistä, auttaa heitä pysymään opinnoissa ja siten pysymään osallisena yhteiskunnassa. Erityisnuorilla on monia haasteita itsenäistymisen vaiheessa, ja nuoren kuntoutusraha voi olla siinä merkittävänä tukena. Tarkoituksena on myös pohtia erityisnuorten kasvanutta syrjäytymisriskiä ja nuoren kuntoutusrahan tarjoamaa taloudellista etua sen ehkäisyssä peilaten nuorten diagnoosien tuomiin haasteisiin. Erityisnuorten haasteet voivat johtaa syrjäytymiseen ja taloudelliseen riippuvuuteen yhteiskunnasta, mikäli nuori ei saa tarvitsemaansa tukea. Keinoja ehkäistä syrjäytymistä on monia, mutta käsittely rajataan kuntoutukseen ja taloudelliseen tukeen liittyviin teemoihin. Yksi keskeisistä tuen tarjoajista on Kela, jonka maksama nuoren kuntoutusraha on tarkoitettu juuri tehostettua kuntoutusta tarvitsevien nuorten tueksi ja toimeentulon turvaksi opintojen saattamiseksi loppuun ja ammattitutkinnon saavuttamiseksi. Tässä työssä erityisnuorella tarkoitetaan 15–18-vuotiasta nuorta, jolla on jokin tai useampi jäljempänä määritellyistä mielen-terveysongelmista, neuropsykiatrinen häiriö tai molemmat.

Aluksi työssä käsitellään lyhyesti yleisimmät nuorten mielenterveyden ongelmat ja neuropsykiatriset haasteet, koska nämä edustava suurinta diagnostista joukkoa myös Kelan nuorille tarjoamien etuuksien joukossa (Kelan maksaman kuntoutusrahan saajamäärä kasvoi vuonna 2022). Tämän jälkeen selvitetään syrjäytymisen lähtökohtia, ehkäisemistä ja itsenäistymisen teemaa. Syrjäytyminen ja itsenäistyminen eivät ole toisiaan poissulkevia käsitteitä, mutta syrjäytyneen tai syrjäytymisvaarassa olevan nuoren itsenäistyminen on haastavaa. Lopuksi tarkastellaan tarkemmin nuoren kuntoutusrahaa, sen edellytyksiä ja tarkoitusta. Opinnäytetyön tutkimusosion aineisto kerättiin toteuttamalla Webropol-kysely erityisammattioppilaitos Luovin tutkintoon valmentavan koulutuksen, eli TUVAlinjan opiskelijoille. Kyselyyn saatujen vastausten pohjalta pohdittiin, miten nuoren kuntoutusrahan voidaan nähdä auttavan ja tukevan nuoren pääsyä työelämään, tai saavut-

tavan osittaista kuntoutumista ja ansiomahdollisuutta sekä ehkäisevän syrjäytymistä. Tietoperustan tiedonhaussa on käytetty alan ajankohtaista kirjallisuutta, artikkeleita ja julkaisuja, Kelan tietotarjotinta ja tutkimusblogia sekä viranomaisten ja julkisten laitosten luotettavia ja ajantasaisia verkkosivustoja. Tiedonhaussa on haluttu keskittyä suomalaiseen kirjallisuuteen ja suomalaisiin julkaisuihin ja tutkimuksiin, koska tutkimuksen kohteena oleva nuoren kuntoutusraha ja sen ympärille rakentuva kuntoutuksen tarkoitus pohjautuu ainoastaan kansalliseen lainsäädäntöön.

2 Terveydelliset haasteet

Lapsuudessa yleisimmät mielenterveyden ongelmat ovat käytöshäiriöt, neuropsykiatriset häiriöt (ADHD, Asperger), ahdistus ja ahdistuneisuushäiriö. Nuoruudessa mielenterveyshäiriöiden esiintyvyys kasvaa. Nuorten yleisimpiin mielenterveyshäiriöihin edellä mainittujen lisäksi kuuluu masennus, sosiaalisten tilanteiden pelko, paniikkihäiriö ja syömishäiriö. (Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen kysyntä on kasvanut – tarvetta on erityisesti matalan kynnyksen palveluille 2022.) Myös THL (2022) listaa edellä mainitut yleisimpien häiriöiden joukkoon. Lisäksi THL (2022) kuvaa päihdehäiriöiden lisääntyneen, mutta päihdehäiriöt jätetään käsittelemättä tässä työssä. Myös vakavimmat mielenterveydenhäiriöt kuten skitsofrenia ja persoonallisuushäiriöt ja muut psykoosisairaudet jätetään tässä opinnäytetyössä käsittelemättä.

Tässä työssä nuorista puhuttaessa käsittelen siis 15–18-vuotiaita erityisnuoria, jotka ovat aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä ja peruskoulun suorittaneita. Seuraavissa kappaleissa selvitetään yleisimpien mielenterveys- ja neuropsykiatristen häiriöiden ominaisuuksia, mahdollisia syitä ja tyypillisiä oireita.

2.1 Mielenterveyshäiriöt

Mielenterveys voidaan määritellä mm. siten, että ihmisellä on hyvä mielenterveyden tila, kun hän pystyy selviytymään arjen toimista, kuten työstä, opiskelusta, ihmissuhteista ja vapaa-ajasta itsenäisesti. Toimintakyky on sellainen, ettei ihminen toimissaan kärsi, eikä aiheuta kärsimystä muille sekä pystyy toiminaan yhteiskunnan normien ja mallien mukaisesti. Riittävä toimintakyky on sisältänsä yksilöön sidottu. (Hietaharju & Nuutila 2015, 9.)

Mielenterveyteen voi vaikuttaa itse, mutta sekä ympäristötekijät että ihmisen oma kokemusmaailma vaikuttavat kulloiseenkin mielen tilaan. Sinkkonen (2012, 38–39) tuo esiin miten suuri merkitys nuoren normaalille psyykeen sekä keskushermoston kehitykselle on lapsen varhaisvaiheen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde. Tämän lisäksi tunnetaan tekijöitä, jotka tutkitusti joko suojaavat tai haavoittavat mielenterveyttä. Hietaharju & Nuutila (2015, 11–12) jakavat mielenterveyttä suojaavat ja haittaavat asiat sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Mielenterveyttä suojaavia sisäisiä tekijöitä on esimerkiksi hyvä terveys, myönteiset ihmissuhteet, hyväksytyksi tuleminen, vuorovaikutustaidot sekä ongelmanratkaisutaidot. Ulkoisia tekijöitä ovat sen sijaan mm. sosiaaliset suhteet, koulutusmahdollisuudet, työ tai toimeentulo, turvallinen elinympäristö ja kuulluksi tuleminen tunne. Hietaharjun ja Nuutilan (2015, 11–12) mukaan mielenterveyttä haittaavat tekijät ovat sitä merkityksellisempiä mitä enemmän niitä kohdistuu yhden ihmisen elämään. Sisäisiä haittaavia tekijöitä ovat mm. sairaudet, huono itsetunto, seksuaaliset ongelmat, huono sosiaalinen asema ja eristäytyneisyys, kun taas ulkoisia tekijöitä voi olla kodittomuus, hyväksikäyttö, työttömyys, kiusaaminen, päihteet ja menetykset ihmissuhteissa (Hietaharju & Nuutila 2015, 11–12).

Nuoret kehittyvät yksilöllisesti. Nuorten murrosikä oireineen sekä murrosiässä alkava psyykinen kehitys tapahtuu jokaisella nuorella omaan tahtiin. Murrosiässä alkava psyykinen kehitys pitää sisällään niin persoonallisuuden, identiteetin, tunne-elämän ja ajattelun kuin seksuaalisuudenkin kehittymisen. Samaan aikaan alkaa normaali irtaantuminen vanhemmista, ja nuori koittaa löytää omaa polkuaan elämässä. Murrosiän kehitysvaihe on voimakas, ja nuori voi itsekin olla hämmentynyt kehossa ja mielessä tapahtuvista muutoksista. (Korhonen 2021.)

Nuoren iänmukaisen oirehdinnan ja kehityshäiriöiden välinen ero saattaa olla pieni ja hankalasti erotettavissa. On tärkeää pohtia nuoren kokonaistilannetta, kun mietitään, onko kyse normaalista kehitysvaiheesta vai psyyken kehityshäiriöstä. Äijön (2019) kirjoittamassa artikkelissa kerrotaan joka viidennen suomalaisnuoren kärsivän jostakin mielenterveyden häiriöstä. Mielenterveyspalveluita tarvitsevia nuoria on siis kymmeniä tuhansia ympäri maata, eikä avun saaminen useinkaan toteudu oikea-aikaisesti.

Oireiden kirjo on laaja, ja yhdellä nuorella voi olla oireita useammasta sairaudesta, oireet voivat ilmetä eri tavalla eri tilanteissa ja oireet vaihtelevat voimakkuudeltaan päivänkin aikana, toteaa

lastenpsykiatrian ylilääkäri Leena Repokari. Hän tuo myös esiin, että mielenterveysongelmien taustalla voi olla useita kuormittavia tekijöitä, ja toimintakykyä arvioitaessa on otettava huomioon nuoren elinpiiri ja eri toimintaympäristöt (Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen kysyntä on kasvanut – tarvetta on erityisesti matalan kynnyksen palveluille 2022). Seuraavaksi esittelen lyhyesti työni kannalta oleelliset mielenterveyshäiriöt piirteineen.

2.1.1 Masennus ja ahdistus

Masennusta ja ahdistusta käsitellään yhdessä kappaleessa työn kannalta tarkoituksenmukaisessa laajuudessa, koska ne usein oirehtivat yhtäaikaaisesti ja toisiaan lisäten. Kampman (2017, 210) kertoo masennustilalla ja ahdistuneisuushäiriöllä olevan samankaltainen geneettinen ja biologinen tausta. Samoin niihin liittyvät riski- ja suojatekijät ovat hyvin yhteneväiset (Kampman 2017, 210). Ahdistuneisuuden voidaan kuvata olevan jännittyneisyyttä, pelkotiiloja, levottomuutta ja paniikkia. Elämään kuuluvasta lievästä ahdistuksesta ja huolestuneisuudesta poiketen, ahdistuneisuushäiriö on luonteeltaan pitkäkestoinen, voimakas ja se rajoittaa psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä. Ahdistuneisuushäiriöön voi kuulua hyvin moninaisia fyysisiäkin oireita kuten pahoinvointia, hui- mausta, unettomuutta, hengenahdistusta, lihaskipuja ja keskittymiskyvyn puutetta. Nuorilla ahdistuneisuuteen sisältyy usein viiltelyä ja muuta itsetuhoista käytöstä ja puhetta. Voimakkaat ahdistusoireet voivat lamaannuttaa toimintakyvyn, ja saada masennusoireet laukeamaan. (Hietaharju & Nuutila 2015, 32–33.)

Masennus on yksi yleisimmästä mielialahäiriöstä, ja yksi yleisimmistä syistä työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutuneiden joukossa. Voidaan puhua jo kansantaudista, joka koskettaa useita tuhansia suomalaisia vuosittain. Masennus ei kuitenkaan ole koskaan sairastuneen syy, eikä yleensä aiheudu mistään yksittäisestä asiasta. (Hietaharju & Nuutila 2015, 39.) On hyvä erottaa ajoittainen masennuksen tunne ja alakuloinen olo varsinaisesta masennukseen sairastumisesta. Etenkin tänä aikana, kun lähes jokainen nuori on kokenut raskaita ajanjaksoja, voi elämä tuntua masentavalta eikä mikään kiinnosta. Masennuksesta, depressiosta voidaan puhua, kun oireet ovat kestäneet useita kuukausia ja niihin liittyy useita depressioon liitettyjä oireita kuten mielihyvän kokemisen väheneminen, energisyyden lasku ja toimintakyvyn heikkeneminen. (Hietaharju & Nuutila 2015, 40).

Masennuksen, kuten ei muidenkaan mielenterveysongelmien syntyyn ole olemassa yhtä selittävää tekijää. Masennuksen voi laukaista pitkään jatkunut elämää kuormittava tilanne, univaje, päihteet, fyysinen sairaus tai ulkoiset tekijät kuten työttömyys, menetykset ja loukkaantumiset. Perimä ja lapsuudessa koettu turvattomuus ja epäsuotuisat olosuhteet ovat riskitekijä masennusdiagnoosille. (Hietaharju & Nuutila 2015, 40–41.) Murrosiässä masennustilat yleistyvät ja masennusjaksojen ilmaantumisen huippu ajoittuu 15–18 ikävuoden tietämille. Yleensä nuorten kokema masennus on yksittäinen tai toistuva masennusjakso, kun taas pidempiaikainen masennus on harvinaisempaa. Masennusoireisiin, jotka eivät vielä yllä diagnoosiin, tulee myös suhtautua vakavasti, sillä nuorilla ne enteilevät usein vakavampia oireita johtuen puutteellisesta kyvystä käsitellä ja reagoida omiin tunteisiin, ajatuksiin ja ärsykkeisiin. (Karlsson & Marttunen 2017, 326.)

Karlssonin ja Marttusen (2017, 326) mukaan, masennuksen puhkeamisen riski on murrosiässä tytöillä kaksinkertainen poikiin nähden. Tyttöjen sukupuolihormonit, herkkyys ihmissuhteiden haasteille sekä tytöille tyyppisempi ylimurehtiminen voivat olla osa syytä. Poikien toiminnallisempi tapa toimia voi olla syytä, että kaikkia poikien masennustiloja ei tunnisteta. Poikien keskinäinen, murrosikään kuuluva vuorovaikutus voi myös peittää masennuksen oireita. Sukupuolien väliset erot saattavat kääntyä aikuisena. (Karlsson & Marttunen 2017, 326–327.)

2.1.2 Sosiaalisten tilanteiden pelko

Yleensä sosiaalisten tilanteiden pelko kehittyy varhaisnuoruudessa 11–16- vuoden iässä, mutta se voi kehittyä vasta aikuisenakin. Jännittäminen ja esiintymispelko ovat luonnollisia tunteita, joita esiintyy kaikilla eikä niitä tarvitse hävetä. Jos tunteet ovat erityisen voimakkaita ja häiritsevät ihmissuhteita, opiskelua tai työelämää, voidaan puhua häiriöstä. Alttius on osittain perinnöllistä, mutta lapsuudessa saatu malli varovaisuudesta, ankara kasvatus ja nolatuksi tuleminen lapsena vaikuttavat myös myöhemmällä iällä puhkeavan pelon syntyyn. (Sosiaalisten tilanteiden pelko n.d.)

Kampmanin (2017, 211) mukaan sosiaalisten tilanteiden pelossa keskeisintä on pelko joutua toisten ihmisten huomion kohteeksi julkisesti ja ryhmätilanteissa. Pelko on voinut saada alkunsa jostakin muiden mielestä mitättömästä epämiellyttävästä asiasta, joka on johtanut välttelemiskäyttäytymiseen ja pelon kasvuun ylimitoitetuksi. Taustalla voi olla myös jokin nöyryyttävä kokemus, tai

herkkyys muiden läsnäololle ja reaktioille. Nuorilla sosiaalisten tilanteiden pelko liittyy myös vuorovaikutukseen vastakkaisen sukupuolen kanssa, joka muutenkin saattaa olla jännittävää. Välttämiskäyttäytymisen takia kynnyksellä mennä kouluun kasvaa suureksi, ja voi lopulta johtaa nuoren yksinäisyyteen, masennukseen ja eristäytymiseen. (Kampman 2017, 211.) Yksittäisenä mielen terveyden häiriönä sillä on iso rooli niiden nuorten elämässä, jotka ovat vaarassa syrjäytyä yhteiskunnan verkostoista.

Sosiaalisten tilanteiden pelosta kärsivä pelkää, että häntä pidetään erilaisena, outona, nolona tai tyhmänä. Usein nuori kyllä ymmärtää, että pelko ja ajatukset ovat osin epärealistisia, mutta keho alkaa siitä huolimatta oirehtia muiden keskuudessa. Ryhmätilanteissa puhe voi puuroutua, kämmenet hikoavat, sydän hakkaa ja kasvot punertuvat. Pelko saattaa joskus kehittyä paniikiksi ja paniikkihäiriöksi. (Kun sosiaaliset tilanteet pelottavat 2023.)

2.1.3 Pakkoajatukset ja pakko-oireinen häiriö sekä syömishäiriöt

Hietaharjun ja Nuuttilan (2015) mukaan pakkoajatukset- ja toiminnot ovat tyypillisiä pakko-oireiselle häiriölle. Pakkotoimintoina tehtävät asiat tapahtuvat ikään kuin pakotettuna, päänsisäisten impulssien aikaansaamina. Pakkoajatukset ovat taas mielikuvia, ajatuksia tai miellelyhtymiä, jotka tulevat aina takaisin ja joita on vaikea saada pysäytettyä. Pakkotoiminnot voivat liittyä esimerkiksi käsien pesuun, tavaroiden siirtelyyn ja järjestelyyn, tietyllä tavalla kävelemiseen tai pukeutumiseen. Pakko-oireista kärsivän on itse vaikea muuttaa näitä toiminta- ja ajatusmalleja ja ne voivatkin aiheuttaa voimakasta ahdistusta ja sosiaalisten tilanteiden välttelyä. Usein sairastuneet myös tiedostavat itse toimintansa älyttömyyden, ja se taas lisää ahdistusta. Pakkoajatukset ja pakko-oireet alkavat usein jo lapsuudesta, ja vuosia jatkuessaan ne aiheuttavat huomattavaa toimintakyvyn laskua. (Hietaharju & Nuuttila 2015, 37–38.)

Syömishäiriöitä esiintyy kaikenikäisillä, mutta tyypillisesti ne alkavat 10–17 vuoden iässä. Nuorempien lasten kohdalla puhutaan usein valikoivasta syömisestä. Syömishäiriöt ovat sekä tyttöjen että poikien sairaus, vaikka usein se mielletäänkin nuorten tyttöjen tai naisten ongelmaksi. Pojilla sairastumiseen liittyy urheilu useimmin kuin tytöillä, jonka vuoksi poikien diagnosointi voi viivästyä. Yleisimmät syömishäiriön muodot ovat anoreksia nervosa eli laihuushäiriö ja bulimia eli ahmimishäiriö. (Hietaharju & Nuuttila 2015, 170.)

Syömishäiriön yhtenä yleisenä piirteenä on lihomisen pelko ja ruuan pakonomainen ajattelu. Aina kyse ei kuitenkaan ole halusta laihduttaa, vaan syömisellä tai syömättömyydellä puretaan ahdistusta tai paha oloa, tai pyritään saamaan jokin osa-alue elämässä hallintaan. Nuoren elämässä tapahtuu myllerrystä ja tunteiden heilahtelua, jota syömisellä voidaan pyrkiä rauhoittamaan tai hallitsemaan. Sairastuneella on vääristynyt kehonkuva, joka voi johtaa voimakkaaseenkin itseinhoon ja muista eristäytymiseen. Syömishäiriöön voi liittyä pakkoajatuksia ja -toimintoja, joita sairastuneen tulee noudattaa. Syömishäiriöön sairastuneen kontrolloimisen tarve ulottuu usein myös perheenjäseniin, ja vaikuttaa kielteisesti perheen dynamiikkaan. (Hietaharju & Nuutila 2015, 168–169.)

2.2 Neuropsykiatriset häiriöt

Neuropsykiatriset häiriöt ovat keskushermoston häiriöitä, jotka aiheuttavat erilaisia käyttäytymisen muutoksia. Neuropsykiatriset häiriöt alkavat usein oireilla jo lapsuudessa ja etenkin vakavammat autismin muodot voivat näkyä hyvin varhain. Tavallisimpia kehityksellisiä neuropsykiatrisia häiriöitä ovat Autismi kirjo ml. Asperger sekä aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö ADHD. Oireilu vaihtelee yksilöllisesti ja iän mukaan. Osalla oireet voivat vaikeita, toimintakykyä huomattavasti laskevia, ja osalla lieviä. Oireiden haitta-aste määrittelee sen, kuinka itsenäistä ja omatoimista arkea nuori voi elää. (Appelqvist-Schmidlechner, Lämsä & Tuulio-Henriksson 2018, 10.) Nuoruudesta aikuisuuteen tapahtuva siirtyminen aiheuttaa erityisnuorille usein itsetunnon ja mielenterveyden heikkenemistä paineiden kasvaessa liian suuriksi. Nämä nuoret tarvitsevat tukea ja kuntoutusta saavuttaakseen osallisuuden yhteiskunnassa.

Vaikka nykyään neuropsykiatrisia häiriöitä tunnistetaan huomattavasti paremmin kuin esimerkiksi 20 vuotta sitten, oireiden moniulotteisuus asettaa edelleen haasteita diagnoosien varmistamisessa. Mikäli diagnoosin saaminen lapsuusiässä viivästyy, aiheuttaa se nuoruusiässä huomattavia haasteita nuoren elämässä. Häiriöt voivat ilmetä nuorella mm. univaikeuksina ja poikkeavana päiväväsyyksinä, jotka taas näkyvät vaikeuksina koulun käynnissä ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä. (Rintahaka, 2007.) Rintahakan (2007) mukaan häiriöt ovat aivojen neurobiologisia häiriöitä ja niihin liittyy usein mielihyvakeskuksen (nucleus accumbens) toiminnan häiriöt. Nuoruusiässä tämä välitön mielihyvän ja tunnekokemusten etsintä voi johtaa vaaratilanteisiin, päihteiden käyttöön, ylensyömiseen tai harkitsemattomaan seksuaaliseen käyttäytymiseen. (Rintahaka 2007.)

Neuropsykiatriisiin oireisiin kuuluu siis lähes aina sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteita, toiminnan ohjauksen ja aloitekyvyn haasteita, sekä tarkkaavuuden ja tunnesäätelyn vaikeuksia. Kehityksellisten neuropsykiatristen häiriöiden hoito on kuntoutusta ja lääkehoitoa, ja jatkuu usein pitkälle aikuisuuteen (Appelqvist-Schmidlecher ym. 2018, 10–11; viitattu lähteeseen Rintahaka 2007).

2.2.1 ADHD nuorilla

ADHD muuttaa muotoaan lapsen kasvaessa nuoreksi. ADHD, joka on lyhenne englanninkielisestä nimityksestä attention-deficit/hyperactivity disorder, liittyy aivojen tarkkaavuutta ja vireystilaa sääteleviin häiriöihin. Häiriö havaitaan useimmiten jo lapsena ja osalla se jatkuu nuoruuteen ja aikuisuuteen saakka. Oireet ovat hyvin yksilöllisiä, mutta yleisimmin niihin liittyy jo edellä mainittuja tarkkaavaisuuden ja vireystilojen haasteiden lisäksi impulsiivista ja yliaktiivista käytöstä. ADHD oireista kärsivän voi olla vaikea noudattaa saamiaan ohjeita ja suoriutua pitkäkestoisista tehtävistä. Toisaalta taas keskittyminen voi olla hyvinkin intensiivistä johonkin mieluisaan ja itseään kiinnostavaan toimintaan. Voi esiintyä unohtelua, aikatauluista kiinnipitäminen on vaikeaa, häiriintymistä ulkoisista ärsykkeistä sekä motorista levottomuutta. (Huttunen & Socada 2019).

Nuorella ADHD voi oireilla hieman eri tavalla. Usein tyypillinen ylivilkkaus ja motorinen levottomuus vähenee ja tilalle saattaa tulla passiivista käytöstä ja aloitekyvyn puutetta. Käytännössä nuoren ADHD ilmenee keskittymisvaikeuksina, mielihyvähakuisena käytöksenä, välinpitämättömyytenä, uhmakkuutena tai haasteina sosiaalisissa suhteissa kavereiden, vanhempien tai opettajien kanssa. Usein koulutehtävät jäävät tekemättä, tulee paljon unohduksia ja myöhästymisiä, vaikeuksia huolehtia siisteydestä ja henkilökohtaisesta hygieniasta. Nämä kaikki johtavat usein siihen, että nuori kokee olevansa erilainen ja huonompi kuin muut. Pahimmillaan tulee itsetunto-ongelmia ja liitännäisiä mielenterveyden ongelmia. (ADHD nuorella n.d.) Myös Puustjärvi (2022, 45) kirjoittaa oirekirjon muutoksesta aikuistuvien ADHD-nuorten kohdalla. Kun vaatimukset aikuistuessa kasvavat ja tarjottu tuki vähenee, voi oireiden aiheuttama haitta kasvaa siitä huolimatta, että tietyt oireet lievittyvät (Puustjärvi 2022, 45).

2.2.2 Autismikirjo nuorilla aikuisilla

Kuten jo sana ”kirjo” kertoo, kyseessä ei ole yksittäinen häiriö, vaan joukko erilaisia neurologisia ja laaja-alaisia häiriöitä. Tähän kirjoon kuuluvat mm. Aspergerin oireyhtymä, autismi, Rettin oireyhtymä ja Hellerin tauti. (Nissilä 2022.) Autismin kirjo on laaja käsite, jonka sisään mahtuu nuoria, joiden toimintakyky on lähes normaali ja toisaalta nuoria, jotka ovat hyvinkin avustettavia, ja kaikkea siltä väliltä. Voidaankin sanoa, että kun olet tavannut yhden autismikirjon nuoren, olet tavannut vain yhden autismikirjon nuoren piirteinen. (Autismikirjo nuoruusiässä n.d.)

Yleisimpiä haasteita ovat vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin vaikeudet, epätyypillinen tapa havainnoida ympäristöä, rajatut mielenkiinnonkohteet ja erilaiset aistiyliherkkyydet. Ominaispiirteinen käytös ja vuorovaikutus saattaa muille näyttäytyä erikoiselta tai jopa hämmentävältä mm. siksi, että autismikirjon nuorella on poikkeava aistijärjestelmä. Nuorilla voi olla aistien yli- tai aliherkkyttä, jotka voivat pahimmillaan aiheuttaa jopa fyysistä kipua. Ympäristön äänet, valo ja kosketus aiheuttavat kuormitusta ja ahdistusta, jota muiden voi olla vaikea ymmärtää. (Autismikirjo nuoruusiässä n.d.)

Autismin kirjon nuorella haasteet voivat ilmetä eri tavalla kuin lapsena. Nuori on oppinut mukautumaan ja tulemaan jo kenties toimeen joidenkin oireidensa kanssa. Toiminnan ohjauksen haasteet ovat kuitenkin suuri syy, miksi mm. koulunkäynti on vaikeaa. Nuoren toiminnanohjauksen vaikeus näkyy toiminnan aloittamisen tai lopettamisen vaikeutena tai tiettyyn toimintaan tai toimintatapaan juuttumisena. (Autismi eri elämän vaiheissa 2022.) Nuori tarvitsee paljon tukea ja ohjausta siirtyessään kohti itsenäistymisen vaihetta. Muutoksissa tulee olla kärsivällinen ja antaa nuorelle aikaa, koska autismin kirjon nuoret kokevat stressiä ja ahdistusta enemmän kuin muut. Muutokset, koulun ja yhteiskunnan asettamat vaatimukset ja sosiaaliset suhteet aiheuttavat paineita ja lisäävät ahdistuksen tunnetta. Tästä syystä lähiympäristön merkitys on suuri ja ulkopuolisen ohjauksen ja tuen tarve kasvaa murrosikään tultaessa ja siitä selviytymisessä. (Autismi eri elämän vaiheissa 2022.) Nuorta on hyvä auttaa löytämään voimavarat ja vahvuudet esimerkiksi juuri omista mielenkiinnon kohteista, ja miettiä nuoren kanssa yhdessä, miten näitä vahvuuksia voitaisiin hyödyntää tulevaisuudessa.

Autismin kirjon oireiden tiedetään periytyvän osittain, johtuen osittain biologisista syistä ja esiintyvän hieman enemmän miehillä, kun naisilla. Autismin oireisiin ei siis ole olemassa yhtä ainoaa

syytä, eikä tiedetä mitkä muut syyt voivat johtaa autismin kirjon esiintymiseen. Tyypillisesti merkkejä autismin kirjosta nähdään jo varhaislapsuudessa, mutta koska kirjo on moninainen, voi varsinaisen diagnoosin saamiseen mennä pitkään. Tila on kuitenkin synnynnäinen ja pysyvä. Vaikeita oireita voidaan hallita ja oireisiin liittyvää toimintakyvyn alenemaa parantaa kuntoutuksella. Autismiin kirjioon liittyy usein liitännäisenä mielenterveysongelmia, joita voidaan hoitaa lääkkein. Hyvällä hoidolla ja kuntoutuksella moni autismin kirjolainen voi elää varsin hyvää ja monipuolista elämää. (Nissilä 2022.)

3 Syrjäytymistä ennustavat ja ehkäisevät tekijät

Erään määritelmän mukaan syrjäytymisellä tarkoitetaan yleisesti tunnettujen yhteiskunnallisten järjestelmien, kuten työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle jäämistä. Syrjäytymiseen liittyy usein taloudellisia haasteita, velkaantumista, päihteitä ja pahimmillaan rikollisuutta. Syrjäytymiseen on usein vaikuttamassa monta tekijää, eikä yhtä syrjäytymiseen johtavaa tekijää voida nimetä. (Varhainen tuki ja syrjäytymisen ehkäisy n.d.) E erityisen suuri riski syrjäytyä ovat elämän muutokset, kuten koulun tai työn päättymisen. Lapsen ja nuoren riski kasvaa, mitä enemmän syrjäytymisen riskejä on tunnistettavissa hänen kasvuympäristöstään. (Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen n.d.)

Seuraavissa kappaleissa esitetään mahdollisia syitä syrjäytymiselle, suurentuneen syrjäytymisriskin lähtökohdat ja syitä sekä syrjäytymistä ehkäiseviä tekijöitä. Syrjäytymisen kustannukset ovat tärkeä näkökulma kustannusten yhteiskunnallisen merkittävyyden vuoksi. Lopuksi käsitellään erityisnuorten itsenäistymistä ja sen haasteita.

3.1 Nuorten syrjäytymisen lähtökohdat

Syrjäytymisen riski kasvaa, mitä enemmän riskitekijöitä nuoren elämässä on. Siihen vaikuttavat niin kasvuympäristö, perhetausta kuin nuoren osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet. Syrjäytymistä voidaan ehkäistä jo lapsuusvaiheessa panostamalla koko perheen hyvinvointiin sekä lapsen kehitykselle terveelliseen ja turvalliseen elinympäristöön. Koulutuksen tukeminen on syrjäytymisen ehkäisyssä avainasemassa. Kouluterveydenhuolto, oppilashuolto ja koulupsykologi- ja kuraattoripalvelut tekevät yhteistyötä nuoren ja perheiden kanssa ennaltaehkäisevästi. Peruskou-

lussa tukea on saatavilla hyvin, ja oppilashuolto on yhteisöllistä ja yksilöllistä. Kun oppivelvollisuusikä nousi 18 ikävuoteen, ovat erityistä tukea tarvitsevat nuoret nyt paremmassa asemassa, ja yksi nivelvaihe päästään eteenpäin. Oppivelvollisuusiän nosto on ollut yksi syrjäytymistä ehkäisevä toimi. (Nuorten syrjäytymisen ehkäisy 2023.)

Saamattomuus ja laiskuus koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olemisen syinä on yleinen käsitys, ja samalla yksinkertaistava, kuten erikoistutkija Sanna Aaltonen Nuorisotutkimusseurasta toteaa. On huomionarvoista, että voi edustaa pienempää ryhmää elämäntilanteen puitteissa olematta kuitenkaan kokonaan yhteiskunnan ulkopuolella. Huomiota tulee kiinnittää enemmän siihen mihin nuori on menossa, ja miten hän sinne pääsee, kuin siihen missä nuori on ollut. (Salonen 2017.) Tähän julkiseenkin, nuoria leimaavaan keskusteluun ovat ottaneet kantaa myös Aaltonen, Berg ja Ikäheimo (2015, 67). Yleistävä keskustelu on haitallista myös siksi, että se voi vaikuttaa negatiivisesti nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten asenteisiin. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävät toimet, kuten esimerkiksi nuorisotakuu, eivät myöskään ota riittävästi huomioon syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten heterogeenista joukkoa. Suurimmassa vaarassa ovat ne, jotka eivät terveydentilansa vuoksi ole työ- tai opiskelukuntoisia. He eivät myöskään voi olla työnhakijoina, eivätkä siten kaikkien aktivointitoimien piirissä. (Aaltonen ja muut 2015, 67–68). Nuorisotakuu tuli voimaan vuonna 2013, ja sen tarkoituksena on taata jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja jokaiselle alle 30-vuotiaalle ammattiin valmistuneelle työ-, opiskelu-, tai harjoittelupaikka 3 kuukauden kuluessa työttömäksi ilmoittautumisesta. Työpajatoiminta tai kuntoutus voivat myös olla vaihtoehtoja. (Nuorisotakuu n.d.)

Harkko, Lehikoinen, Lehto ja Ala-kauhaluoma (2016) ovat selvittäneet tutkimuksessaan nuorten siirtymävaihetta aikuisuuteen mm. elämäntilanteen ja palvelujärjestelmien kautta. Tutkimuksessa on otettu huomioon myös muutokset työmarkkinoilla. Vakituisen työpaikan saaminen on yhä vaikeampaa, pätkätyöt ovat yleistyneet, ja työelämä on muuttunut monimuotoisemmaksi ja nopeatahtiseksi. Muutokset koskettavat kovimmin niitä nuoria, joilla on sosiaalisia ja terveydellisiä haasteita, ja joille pienemmätkin muutokset voi aiheuttaa ahdistusta ja pystymättömyyden tunnetta. (Harkko, Lehikoinen, Lehto ja Ala-kauhaluoma 2016, 11.) Tällaisesta näköalattomuudesta ja toivotomuudesta masennuksen ja syrjäytymisen taustalla puhuu myös Johann Hari. Hari (2018, 139–141) kuvaa ystävänsä kautta tilannetta, jossa epävarmuus työpaikasta, työvuoroista ja kyvystä

maksaa laskut, ovat ajansaatossa laukaiseva tekijä masennukseen, ahdistukseen ja sitä kautta syrjäytymisen alkuun. Mikäli koulutuksen jälkeen ensimmäisen työpaikan saaminen venyy, riskit syrjäytymiseen kasvavat.

Kelan tutkimuksessa vuodelta 2021 Helne ja Hirvilammi ovat selvittäneet ryhmähaastatteluiden avulla nuorten omia ajatuksia suhteessa yhteiskunnassa vallitsevaan aktivointi- ja syrjäytymiskeskusteluun. Haastatellut nuoret eivät ole erityisnuoria siinä määrin, miten tässä opinnäytetyössäni tarkoitan, mutta tutkimuksessa on myös sivuttu terveydellisistä syistä työkykynsä tai aktiivisuutensa menettäneiden nuorten tilannetta useammassakin kohdassa. Aktivointikeskustelun keskeisin ajattelu on, että oikeilla ja riittävillä kannustimilla ja aktivointikeinoilla nuori työllistyy ja ottaa vastaan, vaikka epätyytyttävänkin työn. Työttömän nuoren ajatellaan käyttävän kaiken aikansa työn etsimiseen, eikä hänellä ole mitään rajoitteita eikä esteitä tälle toiminnalle. (Helne & Hirvilammi 2021, 140.) Helne ja Hirvilammi (2021, 140–141) tuovat kuitenkin tutkimuksessaan esiin, ettei vallitseva keskustelu ota riittävästi huomioon useita erilaisia syitä, joita työkyvyttömyyden tai syrjäytymisen taustalla nuorella voi olla.

3.2 Syrjäytymisen ehkäisy

Syrjäytymisen ehkäisyyn tulee ulottua jo mahdollisimman varhaiseen vaiheeseen. Perhe- ja äitiysneuvolassa tehdään paljon ennaltaehkäisevää työtä, mutta kuten Rikoksantorjuntaneuvoston verkkojulkaisussa todetaan, on koulu-aika lapsen kehityksen kannalta otollisinta aikaa syrjäytymisen ehkäisytyölle. Sivustolla mainitaan vuonna 2016 tulleesta uudistuksesta opetussuunnitelmaan, jossa tuodaan turvallisuus- ja hyvinvointitaidot osaksi perusopetusta. (Varhainen tuki ja syrjäytymisen ehkäisy n.d.)

Palvelujärjestelmän hajanaisuus korostuu erityisnuorten kohdalla. Toimintakyvyltään heikommat nuoret saavat palveluita useilta eri toimijoilta, kuten sosiaalipalveluista, terveydenhuollon palveluista, oppilashuollosta ja Kelasta. Sektorien välistä yhteistyötä on kehitetty viime aikoina paljon, mutta kehitettävää riittää vieläkin. Yksi keskeinen kehittämisen kohde on nivelvaiheen siirtymiset nuorille, ja ns. saattaen vaihdot. Nuoren siirtyessä peruskoulun jälkeisiin opintoihin, terveyspalveluista/poliklinikalta toiseen tai nuoren muuttaessa olisi tärkeää hallitusti ja koordinoitusti siirtää nuori ja nuoren asiat eteenpäin. Matalankynnyksen palveluita on nuorillekin entistä paremmin onneksi saatavilla. (Harkko ym. 2016, 112.)

Harkko ja muut (2016, 32) toteavat myös, että peruskoulun suorittaminen ja sen jälkeiset opinnot ovat iso osa nuorten elämää, ja lisäävät nuorten osallisuuden ja toimijuuden kokemuksia. Opinnot viivästyvät niillä nuorilla useimmin, joilla on elämässään riskitekijöitä kuten mielenterveysongelmia, erityisen tuen ja etuuksien tarvetta ja esimerkiksi sijoitus kodin ulkopuolelle. Nuorilla, joilla oli vain peruskoulu suoritettuna 20 ikävuoteen mennessä, oli yli kominkertainen riski olla opiskelu- ja työelämän ulkopuolella 26-vuotiaana. (Harkko ym. 2016, 38.) Voidaan siis todeta, että koulutus on suuressa roolissa syrjäytymisen ehkäisyssä. Nuoren kuntoutusraha on yksi niistä keinoista, joilla nuoria pyritään kouluttamaan ammattiin.

Suomen koulutusjärjestelmälle ja sen tutkintokeskeisyydelle esitetään myös kritiikkiä. Jos mitään työtä ei voi tehdä ilman tutkintoa, vaikka nuorella taidot ja motivaatiokin riittäisi, voi edellytys saada tutkinto jopa olla yksi riskitekijä syrjäytymiselle. Erityisnuori voi tippua opinnoista, kun jonkin osa-alueen suorittaminen osoittautuu liian haastavaksi. Tämä voi johtaa pahimmassa tapauksessa koko koulutuksen keskeytymiseen. (Salminen & Häikiö 2022a.)

Malm (2018, 43–44) toteaa, että tiiviimpi yhteistyö sellaisten tahojen kanssa, jotka voisivat nuoria työllistää olisi tarpeen. Yhteistyötä voisi lisätä sosiaalityön ja perhetyön kanssa. Työn tekeminen ja koulutus ovat yhteiskuntaan juurruttavia tekijöitä ja keskeisiä syrjäytymisen ehkäisyssä. Pelkkä itsenäinen asuminen ei vielä takaa nuoren itsenäistä elämää ja vahvasta toimijuutta. Taloudellinen turva ja taloudellinen osaaminen lisää arjenhallintaa ja vapautta tehdä valintoja. Toinen syrjäytymisen ehkäisykeino voisi olla yhteisöllisyyden tuominen nuorten elämään. Hari (2018) kuvaa tilanetta, jossa masennus- ja ahdistusoireista ja toivottomuudesta kärsivät ihmiset koottiin ryhmäksi, ja heille annettiin vanha ja huonokuntoinen puisto kunnostettavaksi. Projektin aikana ryhmän jäsenet kokoivat kuuluvansa johonkin, olevansa merkityksellisiä, tekevänsä merkityksellistä työtä, ja olevansa vastuussa projektista yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Tietynlaisen yhteisöllisuuden puute, tai ainakin sen muuttuminen, on varmasti yksi syy myös nuorten syrjäytymisen taustalla. (Hari 2018, 192–194.)

3.2.1 Syrjäytymisen kustannukset

Erityisnuorten syrjäytymisen uhka on todellinen uhka niin nuorille itselleen kuin yhteiskunnalle. Mitä aikaisemmin nuori tippuu sosiaalisten verkostojen väliin tai ulkopuolelle, sitä vaikeampi

häntä on saada sinne takaisin ja sitä suuremmat kustannukset siitä tulee yhteiskunnalle. Kenenkään arvoa ei voi mitata vain rahallisesti, mutta syrjäytyminen varhaisessa vaiheessa aiheuttaa yhteiskunnalle valtavat kustannukset. Sitran ja THL:n tutkimuksen Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta (2017,11) yksi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle useita satoja tuhansia euroja riippuen suorittaako nuori peruskoulua vai ei. Tutkimuksessa (2017, 12) todetaan myös, että kaikki vain peruskoulun suorittaneet eivät syrjäydy, mutta mikäli nuorella tai hänen lapsuudenperheellään on mielenterveys, päihde- tai talousvaikeuksia, syrjäytyminen on todennäköistä.

Tuoreet hallituksen kaavailemat opiskelijoihin kohdentuvat säästötoimet lisäävät potentiaalisten syrjäytyjien määrää. Taloussanomien artikkelin mukaan Valtiontalouden tarkastusvirasto on laskeutunut yhden syrjäytyneen nuoren hinnaksi 1,2 miljoonaa euroa. Kustannusten päälle täytyy vielä ajatella nuoren ja hänen läheistensä inhimillinen kärsimys ja elämälaadun huononeminen. Hallituksen esityksessä mm. lasketaan nuoren kuntoutusrahan määrää vuoden 2025 alusta ja nuorten pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen kiristetään. Toimet ovat ristiriidassa hallitusohjelman toteamukseen, jossa nuorten syrjäytymistä pidetään yhtenä yhteiskunnan suurimpana haasteena. Nuoren kuntoutusrahan leikkaus vaikuttaa suoraan erityisnuorten toimeentuloon ja siten heidän mahdollisuuksiinsa itsenäistyä. (Kokko 2023.)

3.3 Itsenäistymisen lähtökohdat

On selvää, että jokainen nuori itsenäistyy omaa tahtiaan. Sinkkosen (2012, 63) mukaan, itsenäistymisen prosessi riippuu mm. perhetaustasta, nuoren sukupuolesta, kaveripiiristä, eettisistä arvoista, aivojen kehityksestä ja nuoren itsetunnista ja pystyvyyden tunteesta. Aikuisiksi kasvaminen ja oman elämän alku ei ole kaikille intoa, usko ja toivoa täynnä, seikkailu, jota ei malteta odottaa. Osalle nuorista se on pelottavaa, ahdistavaa ja täynnä odotuksia, joita ei ehkä pysty täyttämään. Suomessa itsenäistytään melko varhain verrattuna moniin muihin Euroopan maihin, ja yleisin syy lapsuudenkodista poismuuttamiselle on itsenäistymisen halu. Vaikka valtio tukee nuorten itsenäistymistä monellakin tapaa kuten tarjoamalla edullisempia asuntoja nuorisosäätiön kautta, lisäämällä ohjaamo- ja työpaja toimintaa, liittyy tähän elämänvaiheeseen paljon sekä sosiaalisia että taloudellisia riskejä. (Malm 2018, 11; viitattu Myllyniemi 2017.)

Nuoruudella ja sen kehitysvaiheilla on myös oma tärkeä tehtävänsä. Kuten Hiipakka (2011, 10) toteaa Nuorisoseura Klaaralle tehdyssä oppaassa, nuoruusikä on pitkä prosessi, jotta mm. kognitiiviset, sosiaaliset, fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet saavat riittävästi aikaa kehittyä. Opas on suunnattu nuorille ja se on tehty nuoria kuullen. On tärkeää, että nuorten omaa ääntä saadaan kuuluviin, jotta nuori voi kokea osallisuutta. Hiipakka (2011, 10) toteaa, että itsenäistymisen aloittaminen, oman tulevaisuuden suunnittelu, omien arvojen ja elämäntarkoituksen pohdinta on tärkeää voida itse muokata ja suhteuttaa ympäristöön ja sen odotuksiin. Erityisnuoren sairauden tai vamman aiheuttamat haasteet, ympäristön asenteet ja suhtautuminen sekä vanhemman kyky päästää nuoresta irti vaikuttavat nuoren kykyyn itsenäistyä. Vanhemman halu varjella erityistarpeista nuorta on ymmärrettävää, mutta saattaa haitata itsenäistymisprosessia. Erityisnuorella on usein paljon aikuisia ympärillään auttamassa ja tukemassa ja tällöin kontaktit ikätovereihin voivat jäädä vähäisiksi. Nuorta tulisikin tukea myös vapaa-ajalla, jotta nuoren toimijuus ja osallisuus vahvistuu. (Munck, Koskinen, Tuulio-Henriksson, Autti-Rämö & Marttunen 2022a.)

Toimijuudella tarkoitetaan ihmisen kykyä tehdä päätöksiä, suunnitella elämäänsä ja toimia suunnitelmien mukaisesti, vastata omista toimistaan sekä myös muuttaa omia toimintatapojaan. Toimijuutta voi rajoittaa niin henkisten, fyysisten kuin taloudellistenkin resurssien puute (Punna, Malinen, Sevon & Sihvonen 2017.) Jokaisen itsenäistyvän nuoren kanssa lähtökohdan tulisikin olla siinä, ovatko he kykeneväisiä tekemään itseään koskevia päätöksiä, ymmärtämään mitä heiltä odotetaan, mitä palveluita he voivat saada, mitä ne pitävät sisällään, ja mikä viranomaisen vastaa mistäkin palvelusta. Kuten Punna ym. (2017) toteavat, etenkin sote-alalla yhä enemmän lisätään yksilön vastuuta omista valinnoistaan ja omaa elämää koskevista päätöksistä. Tämä on tietenkin hienoa useimpien, myös nuorten kohdalla. Mutta niille, jotka eivät tähän syystä tai toisesta pysty, on luotava toimiva palvelujen verkosto, jonka läpi erityisen tuen tarpeessa oleva nuori ei putoa.

Tutkimuksessa nuorten kokemuksista heidän ympärillään käytävästä työllisyys- ja aktivointikeskustelusta, Helne ja Hirvilampi (2021, 168–169) kertovat, että nuoret kokevat sosiaaliturvajärjestelmän sekavaksi ja epäloogiseksi. Nuoret tuovat esiin kuinka vaikea on ymmärtää mitä tietoa mikäkin viranomaisen tarvitsee, miten lomakkeita täytetään, mistä saa esimerkiksi tiliotteet ja miten viranomaisia saa kiinni. Nuorten diskurssissa toistuvat verbit taistella ja tapella, josta voisi päätellä, että nuoret kyllä yrittävät selviytyä sosiaalijärjestelmien viidakossa ja hoitaa omia asioitaan, mutta se on vaikeaa ja vaatii heiltä paljon. Jos nuorella on vielä toimintakyvyn rajoituksia, toimeentulon

puolesta taistelu tuntuu kohtuuttoman vaikealta ja ilman tukea nuori putoaa verkon ulkopuolelle. (Helne & Hirvilammi 2021, 166–169.)

4 Kuntoutus

4.1 Kuntoutuksen merkitys

Kuntoutumisella voidaan tarkoittaa hieman eri asioita riippuen kuntoutettavasta asiakasryhmästä. Kuntoutukselle ei ole olemassa yhtä tiettyä määritelmää, mutta Härkäpään ja Järvisen (2004, 165) määritelmää on usein käytetty, kun puhutaan muiden kuin työssäkäyvien kuntoutuksesta. Määritelmän mukaan kuntoutus on suunnitelmallista ja prosessinomaista, joka etenee vaiheittain. Kuntoutuksella tavoitellaan tietyllä tavalla parempaa verrattuna nykyiseen tilanteeseen. Kuntoutusprosessissa aloitetaan aina tavoitteiden määrittelystä toiminnan kautta tulosten arviointiin, siitä kenties uusien tavoitteiden asettamista ja tulosten seuranta kohti. Kuntoutujalle tilanne on kuitenkin henkilökohtainen, jolloin hänen on mietittävä elämäänsä, omien ja läheistensä vahvuuksia ja voimavaroja, sekä uusien tapojen ja toimintamallien omaksumista. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 165.)

Kuntoutumiselle asetetuissa tavoitteissa korostuu kuntoutuksen merkitys. Koska lähtökohtana on usein tilanne, johon asiakas kokee tarvitsevansa muutosta ja parannusta, saattaa olla jo mielikuva asioista johon muutosta tarvitaan ja kenties jo mietittyjä tavoitteita (Järvikoski & Härkäpää 2004, 172–173). Erityisnuoret eivät välttämättä aina itse tunnista kuntoutustarvettaan, vaan aloite kuntoukselle tulee muulta taholta, kuten terveydenhuolloilta, koululta tai kotoa. Näiden nuorten kohdalla on erityisen tärkeää, että tavoitteet asetetaan realistisesti, jotta niiden saavuttaminen onnistuu. Jos lähtötilanne on erityisen vaikea, on järkevää asettaa useampia välitavoitteita, ja aloittaa hyvin läheltä lähtötilannetta. Tilanteen ovat aina mietittävä yksilöllisesti ja asiakkaan omia voimavaroja hyödyntäen, kuunnellen ja tukien. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 172–173.)

Autti-Rämön ja Salmisen mukaan (2016) kuntoutuminen on prosessi, jonka tavoitteena on kuntoutujan toimintakyvyn paraneminen. Kuntoutumisprosessissa ovat mukana sekä kuntoutuja ja hänen lähipiirinsä ihmiset, jotka osallistuvat usein myös kuntoutustarpeen arviointiin ja tavoitteiden asettamiseen. Tavoitteet ja suunnitellut toimenpiteet tulee olla asiakkaan tarpeista lähteviä, asiakkaan

toimintakykyyn nähden sopivalla tasolla sekä saavutettavissa. (Autti-Rämö & Salminen 2016.) Etenkin nuorilla lähi-ihmisten osallistuminen on erittäin tärkeää kuntoutumisprosessin onnistumisen ja tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Hyvästikin kuntoutussuunnitelmasta huolimatta kuntoutuminen voi epäonnistua, mikäli nuori ei koe sitä itselleen merkitykselliseksi. Nuoruusiässä tavoitteet myös muuttuvat nuoren kasvaessa ja siirtyessä kohti aikuisuutta. Kaikella kuntoutuksella tuleekin tukea nuoren itsenäistymismahdollisuuksia ja osallistumista. (Munck, Koskinen, Tuulio-Henriksson, Autti-Rämö & Marttunen 2022b.)

Autti-Rämö ja Salminen (2016) sekä Savikuja ja Puustjärvi (2022) korostavat kuntoutujan voimavarojen, oman toiminnan, ympäristön ja lähipiirin tuen merkitystä kuntoutumisen onnistumisessa. Erityisnuoren omat voimavarat ovat lähtökohtaisesti niukat, jolloin ympäristöltä vaaditaan enemmän panostusta nuorten kohdalla. Kuntoutumisen osallistava ja toimijuutta vahvistava tarkoitus voi jäädä toteutumatta, mikäli nuori jää ilman tukea kuntoutusprosessin aikana. Itsetunnon vahvistaminen lisää nuoren käsitystä omista vahvuuksistaan ja haasteistaan, jolloin myös nuoren on helpompaa ottaa apua ja tukea vastaan. Kuntoutuksen tulee olla kuitenkin realistista ja nuorta tulee kannustaa hyväksymään faktat omasta tilanteestaan. Kuntoutuksella voidaan vahvistaa nuoren minäpystyvyyttä ja itsemyötätuntoa merkittävästi. (Savikuja & Puustjärvi 2022, 11–113.)

Kun erityisnuori on opinnoissa, voi opinnoissa jatkaminen tai sinne palaaminen onnistua hyvän kuntoutuksen avulla ja tukitoimilla. Työelämään siirryttäessä kuntoutuksen tarve voi tulla uudelleen ajankohtaiseksi. Elämäntilanteiden muuttuessa haasteita ilmenee usein uudelleen tai haasteet ovat erilaisia uusien toimintaympäristöjen vuoksi. Kuntoutusta voidaan joutua arvioimaan uudelleen useaan kertaan nuoren kohdalla. Kuntoutustoimenpiteet ja –menetelmät muuttuvat nuoren sen hetkisiä tarpeita vastaaviksi. Nuorella voi olla myös päällekkäisiä kuntoutustoimia kuten lääkinnällistä kuntoutusta, sosiaalista kuntoutusta ja kuntoutusetuuksia. Onnistunut kuntoutus on joustavaa ja mukautuvaa ja kestää myös nuoren mahdolliset vastareaktiot ja kieltäytymiset. (Munck, Koskinen, Tuulio-Henriksson, Autti-Rämö & Marttunen 2022b.)

Tällä hetkellä suurimmat sairausperusteiset syyt nuoren kuntoutusrahaa saavilla on mielenterveydenhäiriöt, käytöshäiriöt (ml. ADHD), psyykkisen kehityksen häiriöt (ml. Autismin kirjo) sekä erilaiset oppimiskyvyn häiriöt. Nuorilla, joiden toiminta- ja opiskelukyky on pitkäaikaisesti heikentynyt,

erilaisten etuuksien ja kuntoutusten käyttö on yleisempää kuin muilla samanikäisillä nuorille. Suurin osa nuoren kuntoutusrahaa saavista saa myös Kela vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta, kuntoutuspsykoterapiaa, 16-vuotta täyttäneen vammaistukea sekä lääkekorvauksia. Nämä nuoret myös käyttävät enemmän terveyden – ja mielenterveyshuollon palveluita. (Koskenvuo, Rinne & Blomgren 2018, 30–31.)

Erityisnuorten tilanne on siis useinkin kompleksinen ja palvelutarpeita on monia. Vaikka nuoren kuntoutusraha on osa Kelan kuntoutusetuuksia, on erittäin tärkeää huomioida myös muun kuntoutuksen tarve ja merkitys. Nuoren kuntoutusrahan saamisen ehtona on tehostetut tukitoimet, mutta ne eivät korvaa nuoren muuta kuntoutusta, kuten terapiaa. Nuori voi näiden lisäksi saada tukea sosiaalipalveluista esimerkiksi ammatillisen tukihenkilön muodossa. Erityisnuoren kuntoutus tuleekin nähdä laajana kokonaisuutena, jossa nuoren kuntoutusrahalla voi olla merkittävä vaikutus nuoren tulevaisuuteen, muun tarpeellisen kuntoutuksen ohella. (Munck, Koskinen, Tuulio-Henriksson, Autti-Rämö & Marttunen 2022b.)

4.2 Kelan nuoren kuntoutusraha

Kelan järjestämistä kuuluva kuntoutus on lakisääteistä kuntoutusta, josta säädetään kuntoutuslaissa. Sosiaaliturvaa toimeenpanevana laitoksena Kela järjestää kuntoutusta kaikille, vaikka työikäisen väestön kuntoutuksella onkin Kelalla keskeinen rooli (Hinkka, Aalto & Toikka 2015, 11). Kela järjestää myös nuorisotakuun edellyttämää kuntoutusta ja tekee yhteistyötä muiden nuorisotakuun toimeenpanijoiden kanssa. Mikä kunto? – viestintäkampanjalla Kela pyrki tavoittamaan 16–30-vuotiaita nuoria, jotka mahdollisesti tarvitsevat tai tulevat tarvitsemaan Kelan kuntoutusta. Kampanjan aikana Kela tavoitteli nuoria mm. YouTubessa ja Facebookissa, jotta tietoa nuorten kuntoutuspalveluista saatiin tehokkaasti perille. Nuorille tarjottava kuntoutus ja kuntoutusetuudet ovat yksi esimerkki Kelan tavoitteesta uusiutua ja vastata yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. (Mäkinen & Paavonen, 2017, 4–7.) Kelan tarjoama Nuotti-valmennus ja Oma väylä kuntoutus ovat myös suunnattu erityistä tukea tarvitseville nuorille itsenäistymisen kynnyksellä, mutta tässä opinäytetyössä painopiste on nuoren kuntoutusrahassa.

Nuoren kuntoutusrahan tavoitteena on tukea nuoren opiskelua tai kuntoutusta silloin, kun opiskelukyky ja mahdollisuudet valita ammatti ovat pitkäaikaisesti ja oleellisesti heikentyneet sairauden, vian tai vamman vuoksi. Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan 16–19-vuotiaille opiskelun tai muun

työelämään tähtäävän toiminnan ajan, ja sillä tuetaan ammattitutkinnon suorittamista ja työelämään pääsyä. Nuoren kuntoutusraha on ensisijainen etuus työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Maksaminen voi jatkua sen kuukauden loppuun, jolloin nuori täyttää 20 vuotta tai siihen saakka, kun KHOPS:n eli henkilökohtaisen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman mukainen koulutus, johon nuori on valittu ennen kuin on täyttänyt 20 vuotta, on suoritettu. (Koskenvuo, Rinne & Blomgren 2022.)

Kuntoutusrahan turvin pyritään myös ehkäisemään nuorten työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä. (Nuoren kuntoutusraha n.d.) Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien nuorten määrä kääntyi laskuun vuonna 2021 ollen sitä ennen vuosia nousujohteinen. Vuonna 2021 työkyvyttömyyseläkettä tai määräaikaista kuntoutustukea sai lähes 7600 alle 25-vuotiasta nuorta. Syitä tälle voi olla monia, mutta yksi keskeinen on nuorten ammatillisen kuntoutukseen pääsyn helpottuminen ja nuorten ohjautuminen muidenkin Kelan etuuksien pariin. (Työkyvyttömyyseläkettä saaneiden nuorten määrä kääntyi vuonna 2021 laskuun ensimmäistä kertaa kahteenkymmeneen vuoteen.) Nuoren kuntoutusrahaa koskeva lainsäädäntö pohjautuu hallituksen esitykseen vuodelta 1998. Silloin hallettiin muuttaa ja päivittää mm. vammaistukilakia, ja mahdollistaa ammatillinen koulutus myös sellaisille nuorille, jotka aiemmin olisivat siirtyneet suoraan työkyvyttömyyseläkkeelle. Tarkoituksena oli kannustaa myös osatyökykyisiä nuoria hankkimaan osaamista oman toimintakykynsä rajoissa, ja siten saamaan ansiotyötä tai joitakin lisäansioita mahdollisen työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi. (HE 87/1998.) Lakia Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista (566/2005) on myöhemmin tarkennettu myöntämiskriteerien ja edellytysten osalta, ja ulotettu nuoren kuntoutusraha koskemaan myös niitä nuoria, joiden opiskelu- ja toimintakyky on heikentynyt ilman selkeää ja suoranaista työkyvyttömyyden uhkaa.

Nuoren kuntoutusrahaa saavien määrä on ollut tasaisessa nousussa etenkin lakiin (L 566/2005) vuonna 2014 tulleen muutoksen jälkeen, jolloin kuntoutusrahan piiriin pääsi myös heikentyneen opiskelukyvyn ja kokonaistilanteen arvioinnin perusteella. Ylen artikkelissa lääkäri Riikka Vuori Jyväskylän kaupungin opiskelijaterveydenhuollosta kertoo, että mielenterveyshaasteet ovat suurin syy hakea nuoren kuntoutusrahaa, mutta mukana on neuropsykiatrisia ongelmia, kehitysvamma-diagnooseja ja kehitys- ja oppimiskyvyn häiriöitä. Riikka Vuori myös peräänkuuluttaa moniammatillista ja laaja-alaista yhteistyötä nuorten eteen sopivien tukimuotojen löytämiseksi. Mielenterveydelliset syyt nuorella ovat kuitenkin erittäin harvoin syy saada työkyvyttömyyseläke. (Puurunen

2021a.) Myös Harkko, Lehikoinen, Lehto ja Ala-kauhaluoma (2016, 51–52) toteavat, että nuoren kuntoutusraha on ollut merkittävä rooli heidän tutkimukseensa osallistuneiden kohderyhmän nuorilla. Niistä nuorista, jotka saivat ammattitutkinnon suoritettua nuoren kuntoutusrahan turvin, oli työelämässä 40 % (Harkko ym. 2016, 52). Voidaan siis todeta, että nuoren kuntoutusrahan tavoitteet toteutuvat ja etuus on tarkoituksenmukainen.

4.3 Nuoren kuntoutusraha syrjäytymistä ehkäisemässä

Nuoren kuntoutusrahan on väitetty myös passivoivan nuoria. Ylen artikkelissa (Puurunen 2021a) nuorten parissa pitkään työskennelleet opettajat ovat kritisoineet nuorten tuhlaavan rahat, jättävän kesätyöt hakematta, ja käyttävän rahan päihteisiin. Opettajat toivoisivat esimerkiksi Kelan seuraavan ja valvovan etuuden käyttöä. Tämä on käytännössä mahdotonta, eikä edes tarkoituksenmukaista, kuten Kelan erikoissuunnittelija Marjut Hevosmaa toteaa Ylen artikkelissa. Kun oikeus etuuteen on katsottu syntyneen, on etuus silloin asiakkaan tuloa, ja sen voi käyttää haluamallaan tavalla. Kela maksaa vuosittain nuoren kuntoutusrahaa yli 10 000 nuorelle, ja tuen saajien määrä on kolminkertaistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Puurunen 2021a.) On mielestäni selvää, että joukkoon mahtuu myös nuoria, jotka käyttävät rahan muuhun kuin mihin se on tarkoitettu, eikä tuki toimi kuntouttavalla tavalla. Mutta tilanne on sama jokaisen etuuden ja jokaisen tuensaajan kanssa. Suurin osa nuoristakin toimii kuten kuuluu, ja tuki toimii osana kuntouttavia toimia, kuten artikkelia varten haastateltu kuraattori Anne Konttinen kertoo. Raha voi tukea myös sosiaalisissa tilanteissa ja uusien sosiaalisten yhteyksien luomisessa, kun nuori voi osallistua yhteiseen toimintaan ja tekemiseen. (Salminen & Häikiö 2022.) Sosiaaliset tilanteet, kodin ulkopuolella toimiminen ja esim. ravintolassa asiointi ovat erityisnuorille haastavia, vaikka raha ei olisikaan este.

Nuoren kuntoutusrahan määrä on saanut osakseen kritiikkiä, johon myös Kelasta on otettu kantaa. Kela ei valvo toimeentuloa turvaavien etuuksien käyttöä. Nuoren kuntoutusrahaa ei ole tarkoitettu korvaukseksi kustannuksista, eikä sen käyttöä ole tarkoituksenmukaista eikä edes lain puitteissa perusteltua valvoa. Kuntoutusraha ei myöskään ole tarkoitettu korvaavan nuoren tarvitsemää muuta kuntoutusta, kuten terapiaa. Etuuden ydin on ehkäistä nuoren työkyvyttömyyseläkkeelle joutuminen tai syrjäytyminen. Kun nuorta kannustetaan opiskelemaan ja hankkimaan ammattitutkinto kuntoutusrahan turvin, nuoren työllistyminen on paljon todennäköisempää kuin

edes vähäisten ansioiden hankkiminen työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi. (Puurunen 2021b.) Artikkeleissa todetaan, että on tutkittua näyttöä siitä, että työkyvyttömyyseläke passivoi, mutta nuoren kuntoutusraha motivoi nuoria tavoittelemaan parempaa elintasoja, jatkokouluttautumaan sekä haakeutumaan aktiivisesti työmarkkinoille. (Puurunen 2021b.)

Haavisto, Laihanen, Leväniemi, Koskenvuori, Hevosmaa & Myllyllä (2021) ovat selvittäneet Kelan tutkimuksessa nuoren kuntoutusrahaa saaneiden ja opintonsa päättäneiden toimeen tuloa ja etuuksia, ja todenneet, että työkyvyttömyyseläkkeelle siirrytään yhä harvemmin. Vuonna 2018 etuuden päättäneistä nuorista työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden määrä on tippunut lähes puoleen siitä mitä se on ollut vuoden 2011 tutkimuksessa. Mielenterveydelliset syyt ovat aiempaa useammin taustalla nuoren kuntoutusrahaa saavilla, ja koska mielenterveydellisistä syistä työkyvyttömyyseläkkeelle pääsy on hyvin epätodennäköistä, saattaa se vaikuttaa myös työkyvyttömyyseläkkeensaajien vähenemiseen nuorilla. (Haavisto ym. 2021.)

Kuntoutusrahan yksi perimmäisistä tarkoituksista oli ja on ehkäistä tukea tarvitsevien nuorten joutumista työkyvyttömyyseläkkeelle ja auttaa heitä opiskelukykyä heikentävistä diagnooseista huolimatta saattamaan opinnot loppuun. Tässä on onnistuttu, ja työkyvyttömyyseläkkeelle joudutaan suoraa peruskoulusta aiempaa vähemmän, kuten edellisessä kappaleessa on todettu. Vaikka rahamäärä on suurempi esimerkiksi opintotukeen nähden, on otettava huomioon erityisnuorten alentunut toimintakyky hankkia lisäansioita opintojen ohella (Haavisto, Laihanen, Leväniemi, Koskenvuori, Hevosmaa & Myllyllä 2021).

4.4 Nuoren kuntoutusraha itsenäistymistä tukemassa

Kuntoutus, palvelut ja työllistyminen – nuorten kuntoutusrahaa saavien yhteiskunnallista osallisuutta vahvistavat käytännöt -hankkeessa on tarkasteltu nuoren kuntoutusrahan merkitystä kuntoutujille ja kuntoutumiselle. Salminen ja Häikiö (2022b) ovat halunneet kerätä tietoa aiheesta nuorten omasta näkökulmasta nuorilta itseltään täydentääkseen jo tehtyjä tutkimuksia. Samalla he osaltaan antavat vastineensa nuoren kuntoutusrahan saamaan kritiikkiin, jota jo aiemmin on käsitelty

Salminen ja Häikiö (2022b) tuovat esiin hankkeen kautta, että nuoren kuntoutusraha toimii parhaimmillaan nuoren toimijuutta edistävällä tavalla, ja auttaa siten osaltaan kuntoutumaan niin fyysisistä kuin psyykkisistä oireista. Kriitikissä nuoren kuntoutusrahan väitettiin passivoittavan nuoria. Salmisen ja Häikiön (2022b) mukaan nuoren kuntoutusraha useimmin sitä vastoin aktivoi nuoria pärjäämään, edistämään omaa kuntoutumistaan ja ottamaan elämää omiin käsiin. Nuoren kuntoutusraha tukee itsenäistymistä monin tavoin. Ja vaikka raha sosiaalietuutena on saanut osakseen kritiikkiä, ei kukaan voi olla eri mieltä siitä, että raha lisää valintojen mahdollisuutta. Kuten hankkeeseen haastatellut nuoret olivat todenneet, ilman rahaa ei voi myöskään oppia sen käyttöä. Toimijuus vahvistuu niin taloudellisten, sosiaalisten kuin terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien valintojen laajentuessa. Rahalla erityisnuori voi edesauttaa saavuttamaan esim. terveellisemmän ruokavalion, lisäämään liikuntamuotoja ja asumaan omia erityistarpeitaan vastaavalla tavalla. (Salminen & Häikiö 2022b.)

Tärkein itsenäistymistä tukeva tavoite nuoren kuntoutusrahalla on ammatillisen toimijuuden saavuttaminen, ammattitutkinnon saaminen ja työelämään pääsy. Rahan saamisen ehtona onkin opiskelu ja opintojen eteneminen. Opiskelu on nuoren kuntoutusrahassa rinnastettu ammatilliseen kuntoutukseen. Hankkeen tulosten perusteella nuoret eivät koe osallistumista ja opinnoissa etenemisvelvoitetta negatiivisesti vaan motivoivana. Samalla nuoret oppivat työelämää ja itsenäistä asumista varten normaalin päivärytmin, rutiinin ja työssäkäyvän ihmisen roolin. (Salminen & Häikiö 2022b.) Nuoren kuntoutusraha tukee kuntoutumista myös vähentämällä taloudelliseen pärjäämiseen liittyvää stressiä. Sen lisäksi, että rahaa käytetään lääkkeisiin, laskuihin ja asumiseen, nuoret käyttävät sitä myös itselle tärkeisiin asioihin kuten elokuviin, meikkeihin ja harrastuksiin. Kuntoutusraha lisää paitsi nuorelle toimintamahdollisuuksia, myös mahdollisuutta itsenäistyä ja aikuistua. (Salminen 2019, 395.) Itsenäistyminen voi olla erityisnuorille vaikea ja pitkä prosessi, mutta parhaimmillaan se voi olla kuntoutumista tukeva ja osallistumista vahvistava siirtymävaihe kohti omannäköistä aikuisuutta.

5 Opinnäytetyön toteutus ja tutkimuskysymykset

Tavoitteena on saavuttaa ymmärrys erityisnuorten haasteista itsenäistymisen kynnyksellä. Tavoitteena on myös käsitellä erityisyyden yhteyttä syrjäytymiseen ja sen syihin, sekä miten nuoren kuntoutusraha voi toimia ehkäisevänä tekijänä. Nuorille suunnatun kyselyn avulla saadaan tietoa, miten nuoret kokevat oman erityisyytensä, elämäntilanteensa sekä tulevaisuutensa. Tietoa saadaan

myös siitä, mikä motivoi heitä opiskelemaan ja saamaan jatkossa itselleen ammatin ja työn, ja miten nuoren kuntoutusraha voi auttaa heitä niiden saavuttamisessa. Työn kannalta keskeisiä käsitteitä kuten syrjäytyminen, itsenäistyminen, erityisnuori ja motivaatio on käytetty kysymysten pohjana. Teoreettinen viitekehys rakentui valittujen diagnoosien oirekuvien ja haasteiden vaikutukselle nuorten syrjäytymiseen, itsenäistymiseen ja kuntoutumisen tukemiseen. Nuorilta ei kysytä suoraa syrjäytymiseen liittyviä kysymyksiä, koska kohderyhmä huomioiden, aihe on vaikeaselkoinen. En myöskään halua asettaa nuorille sellaista mielikuvaa, että heitä ajateltaisiin mahdollisina syrjäytyjinä. Syrjäytymisen pohdintaan saadaan tukea mm. avoimien kysymysten ja itsenäistymistä käsittelevien kysymysten avulla.

Saatekirjeessä kerrotaan kuka ja mihin oppilaitokseen opinnäytetyö tehdään, mitkä ovat tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus. Saatekirje on informatiivinen ja selkokielineen. Saatekirjeessä korostetaan, ettei henkilötietoja kerätä, vastaajien anonymiteetti on turvattu, eikä vastauksia pysty yhdistämään keneenkään. Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista eikä kaikkiin kysymyksiin tarvitse vastata. Kohderyhmä huomioiden valitsin kyselyyn enimmäkseen suljettuja kysymyksiä. Suljettujen kysymysten pohjalta analyysin tekeminen on lisäksi helpompaa. Lopuksi on 3 avointa kysymystä nuoren omaan tulevaisuuteen liittyen, jossa nuoret voivat halutessaan kertoa ajatuksistaan enemmän. Saatekirjeessä on myös tutkimuksen tekijän yhteystiedot, mikäli tutkimukseen ja kyselyyn liittyen tulee lisäkysymyksiä. Opiskelijoiden huoltajille on myös laadittu Wilma-tiedote, jotta alaikäisten opiskelijoiden huoltajat voivat halutessaan kieltää nuortaan vastaamasta kyselyyn. Kyselyssä on yksi henkilötietoryhmää koskeva kysymys terveydentilasta, joten siitäkin syystä huolellinen informointi ja tarvittavien lupien kysyminen on tärkeää. Luovin opinnäytetyölupa on saatu ja hyväksytty.

Tutkimuskysymykset:

- Millaisena nuoret kokevat haasteensa ja opiskelukykynsä?
- Mikä on taloudellisen tuen merkitys nuoren opiskelussa?
- Miten taloudellisen tuen saaminen auttaa nuoria tällä hetkellä ja miten se auttaa itsenäistymisessä?

5.1 Opinnäytetyön menetelmä ja aineiston keruu

Opinnäytetyö toteutettiin määrällisenä eli kvantitatiivisena tutkimuksena. Kysely tehtiin Webropol-ohjelmalla, jossa oli strukturoitua kysymystä ja 3 avointa kysymystä. Tutkimuksen perusjoukolla tarkoitetaan laajempaa ryhmää, josta tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. Otos taas on otanta tästä perusjoukosta, eli ryhmä, jonka jäsenille kysely on lähetetty. Päätelmiä tehdessä voidaan otoksesta saatuja tuloksia yleistää koskemaan perusjoukkoa. (Vehkalahti 2014, 43.) Tässä opinnäytetyössä perusjoukkoa ovat erityistä tukea opinnoissaan ja itsenäistymisessään tarvitsevat nuoret. Kyselyn otoksena olivat Luovin tutkintoon valmentavien ryhmien opiskelijat Ammatitopisto Luovista. Luovi on vaativan erityisen tuen oppilaitos, jonka opiskelijat ovat kaikki erityisiä. Webropol-kysely suunniteltiin yhteistyössä Luovin kanssa, jotta siitä saatiin ymmärrettävä, toimiva ja selkeä. Asteikoissa käytettiin mm. hymiöitä kuvaamaan väittämien eri asteita. Kysely suunniteltiin olevan avoinna 2 viikkoa, mutta vastausaikaa päätettiin jatkaa muutamalla päivällä, jotta vastausprosenttia saatiin korkeammaksi. Luovin yhteyshenkilö laittoi Tuva-ryhmien opettajille asiasta muistutusviestin.

Kyselytutkimus soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa kerätään tietoa yhteiskunnan ilmiöistä, ihmisten arvomaailmasta ja asenteista sekä mielipiteistä. Kyselytutkimus on hyvä valinta, kun halutaan saada vastauksia samoihin kysymyksiin laajalta joukolta ihmisiä, kuten tässäkin työssä oli tarkoitus. Kyselylomakkeen kysymysten muotoiluun ja ulkoasuun vaikutti tutkimuksen kohderyhmä. Kvalitatiivisen tutkimuksen haastattelulomakkeen kysymykset voivat olla joko avoimia kysymyksiä, monivalinta- tai asteikkokysymyksiä. Oleellista on kyselyn selkeys, loogisuus ja riittävä tarkkuus. Huolellisesti laaditulla lomakkeella voidaan vahvistaa tutkimuksen onnistumista. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2013, 198–203.)

5.2 Aineiston analyysi

Aineiston määrällisellä analyysillä pyritään usein selittämään ilmiöiden ja asioiden syy-seuraussuhteita, todennäköisyyksiä ja yleisiä lainalaisuuksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 139–140), Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena on selvittää, onko nuoren kuntoutusrahan saamisella yhteyttä nuorten syrjäytymiseen ja itsenäistymiseen syventymättä vastaajien tilanteisiin, joten määrällinen analyysi palvelee työn tarkoitusta. Varsinaista vastausten manuaalista analysointia ei tarvitse tehdä. Materiaalin analysointi ja tulosten raportointi tehdään Webropol-työkalun avulla.

Analyysitapana käytetään ns. selittävää analyysiä, jolla tilastollista dataa selitetään auki tutkimuskysymyksiin peilaten. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 223–224). Avoimien kysymysten vastauksia analysoidaan Webropolin tekstianalyysin avulla. Tekstianalyysissä ohjelma etsii samoja tai samankaltaisia sanoja ja ryhmittelee niitä esiintyvyyden perusteella. Näin voidaan löytää yhtäläisyyksiä avoimista vastauksista ja tehdä yleisiä päätelmiä. Analyysissa otetaan huomioon, ettei vastaajia voida tunnistaa vastausten perusteella.

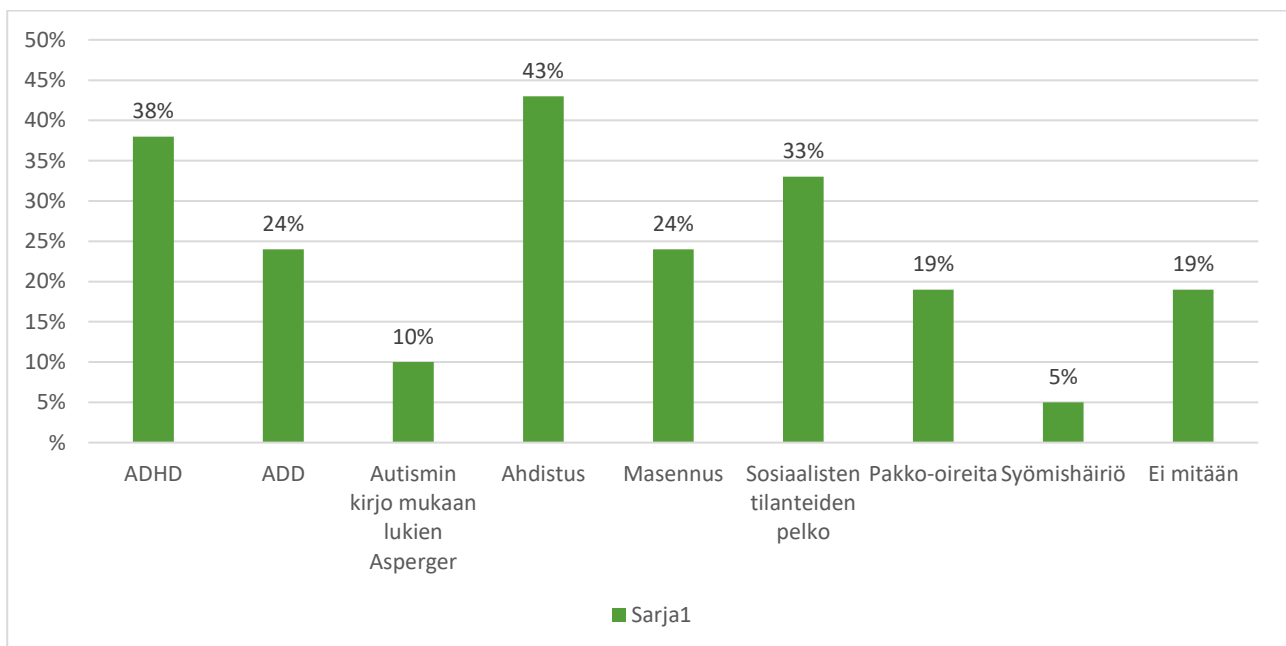
Tekstianalyysi pohjautuu kielitieteisiin, kielen muotoihin ja kielen merkitysten tulkintaan. Tekstianalyysillä tarkoitetaan menetelmää, jolla tekstin sisältöä, sanoja ja asiayhteyksiä analysoidaan. Menetelmällä voidaan etsiä sanoman ydintä, vaikka sanojen muoto ja tekstin tyyli muuttuu. Asiayhteys ja tekstin alkuperä vaikuttaa miten analyysin tulosta arvioidaan. Nuorten kohdalla esimerkiksi jokin ilmaus on voitu tarkoittaa ironiseksi. (Nurmi n.d.)

6 Tulokset

Kuten Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2013, 229) toteavat, tutkimuksen aineiston analyysiä seuraa tulosten tulkinta eli teemojen ja merkityksien selittäminen ja johtopäätöstenko. Kyselytutkimuksen edut ovat sen helppous ja nopeus, mutta tulosten relevanttiuden kannalta heikkouksina on pinnallisuus ja väärinymmärrysten suuri riski. Nuorten kohdalla on myös otettava huomioon, ettei kysymyksiin olla vastattu ns. tosissaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 195.) Kyselylinkki ohjattiin Tuva-ryhmien opettajille, jotta opettaja voi vielä varmistaa, että nuoret ymmärtävät mistä on kysymys ja auttavat nuoria tarvittaessa. Vastausaikaa pidentämällä saatiin vastausprosentti nousemaan 46,67 prosenttiin. Kyselyyn valittu kohderyhmä eli otos koostui 45 Tuva-linjan opiskelijasta, joista kyselyyn vastasi 21 opiskelijaa. Avoimet kysymykset ovat kyselytutkimuksissa haastavia tuottamiensa kirjaviiden ja kyseenalaisten vastausten vuoksi. Toisaalta ne voivat tuoda esiin tärkeitä näkökulmia valmiiden vaihtoehtojen ulkopuolelta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 201.) Tämänkin tutkimuksen avoimien kysymysten vastausten joukosta osa oli hyvinkin hauskoja ja mielikuvituksellisia. Seuraavaksi käydään tutkimuksen tulokset läpi tutkimuskysymysten mukaisesti: Millaisena nuoret kokevat haasteensa ja opiskelukykynsä, mikä on taloudellisen tuen merkitys opiskelussa ja miten taloudellisen tuen saaminen auttaa nuoria tällä hetkellä ja miten se voi auttaa itsenäistymisessä.

6.1 Haasteet terveydentilassa ja opiskelussa

Aluksi selvitettiin opiskelijoiden haasteita, eli terveysperusteita. Kysymykseen ”Onko sinulla todettu jokin seuraavista: Voit valita useamman kuin yhden”, vastanneista yleisimmät terveydelliset haasteet ovat ADHD/ADD, ahdistus ja sosiaalisten tilanteiden pelko. Seuraavaksi eniten nuoret kokevat masennusta. ADHD ja ADD on kyselyssä eroteltu omiksi vaihtoehtoisiksi helpottaakseen vastaamista. Tietoperustassa niitä ei ole käsitelty erillisinä oireyhtyminä, koska ADD on ADHD:n yksi esiintymismuoto, ei erillinen diagnoosi (Määttä 2023). Lähes puolet vastaajista kokee myös ahdistusta, ja kolmannes sosiaalisten tilanteiden pelkoa. 19 prosenttia nuorista on vastannut, ettei heillä ole vaihtoehtoisissa lueteltuja sairauksia. (Kuvio 1 Nuorten kokemat terveysperusteiset haasteet.) Luovi on kuitenkin vaativan erityisen tuen oppilaitos, joten todennäköisesti jokaisella tutkintoon valmentavan linjan opiskelijalla on jokin diagnoosi.

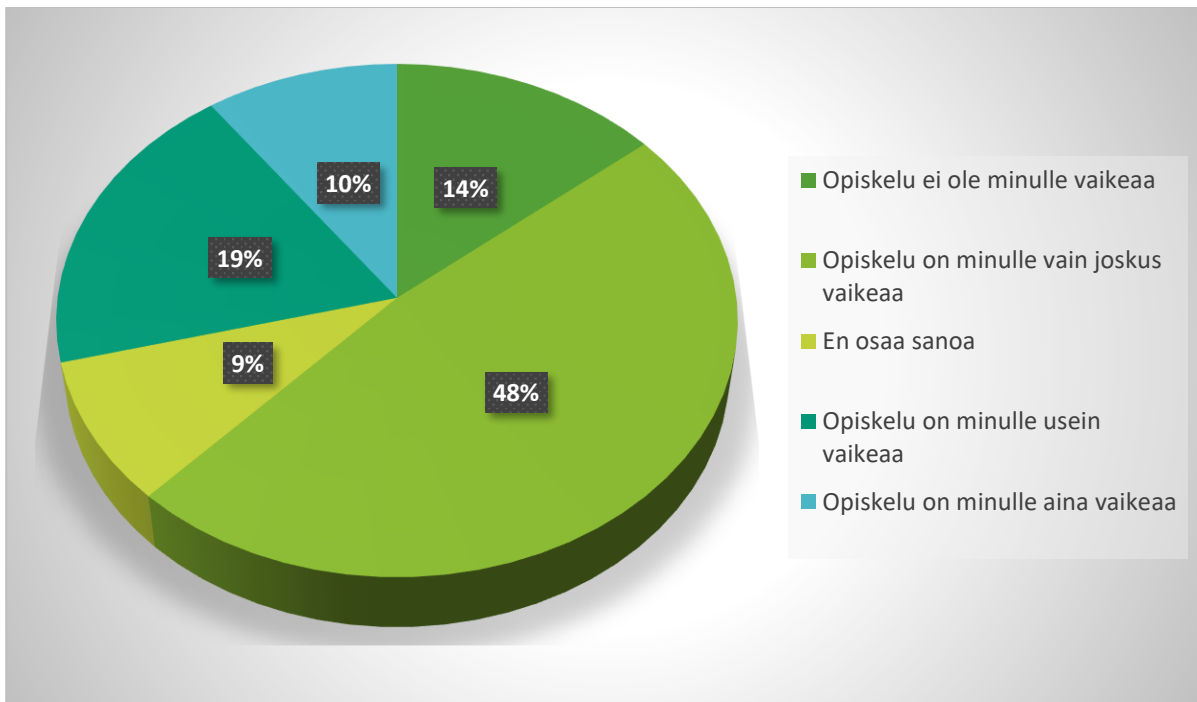

Kuvio 1 Nuorten kokemat terveysperusteiset haasteet (N. =21, valittujen vastausten lukumäärä 45)

Jatkokysymyksenä selvitettiin haasteiden vaikutusta opiskelukykyyn. Kysymyksessä käytettiin asteikkoa 1–10, jossa 1 tarkoittaa ”opiskelu ei ole vaikeaa” ja 10 ”opiskelu on aina vaikeaa”. Terveystieteiden syiden vuoksi opiskelun koettiin olevan usein tai aina vaikeaa 29 prosentilla vastanneiden kesken. Opiskelu oli vaikeaa vain joskus 48 prosentilla vastanneista, ja 14 prosenttia ei kokenut

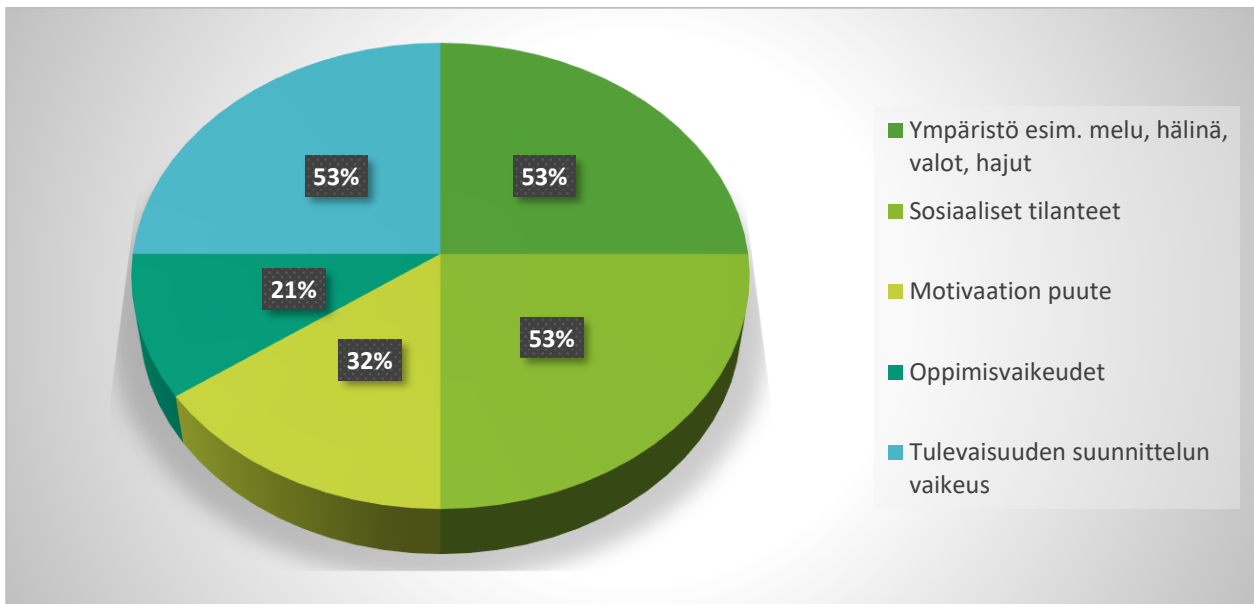

opiskeluvaikeuksia lainkaan. 9 prosenttia ei osannut sanoa aiheuttaako terveydelliset syyt opiskeluvaikeuksia vai ei. (Kuvio 2 Haasteiden merkitys opiskeluun.)

Kuvio 2 Haasteiden merkitys opiskeluun (N.=21)

Kysymykseen ”mitkä asiat vaikeuttavat opiskelua eniten” vastasivat ne nuoret, jotka kokivat haasteita opiskelussa välillä, usein tai aina. Sekä melu, hälinä, valot ym., sosiaaliset tilanteet että tulevaisuuden suunnittelun vaikeus vaikeuttavat nuorten opiskelua yhtä suurin prosenttimäärin. Motivaation puute vaikeuttaa opiskelua 32 prosentilla, ja oppimisvaikeudet 21 prosentilla nuorista. (Kuvio 3 Opiskelua vaikeuttavat asiat.)

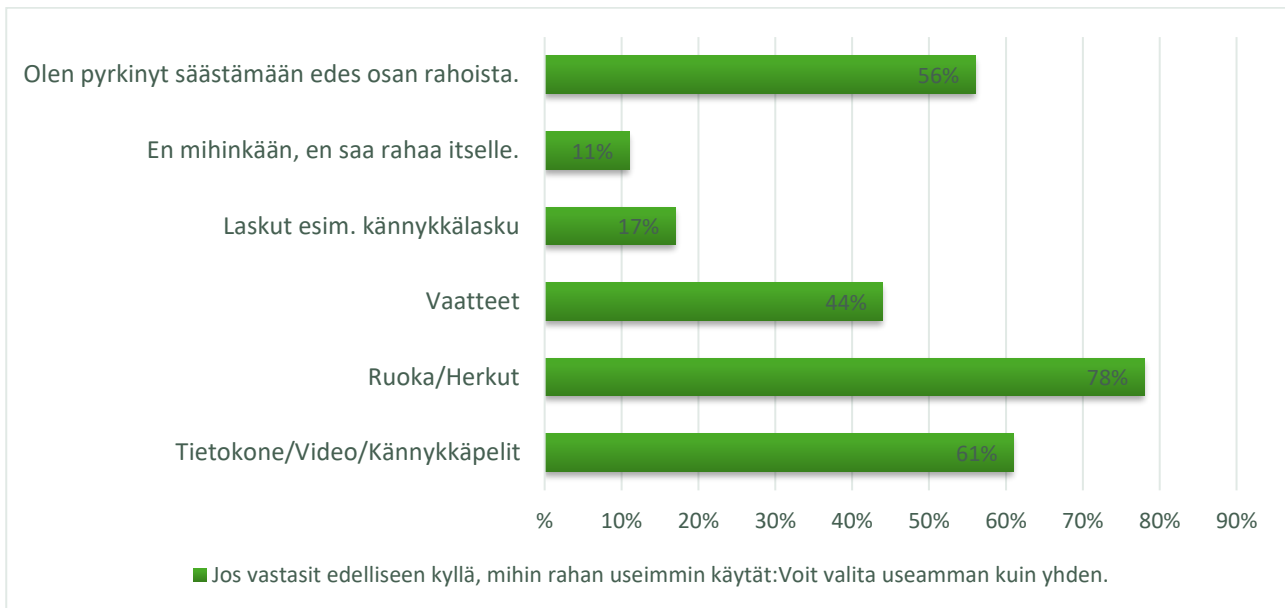

Kuvio 3 Opiskelua vaikeuttavat asiat (N.=19, valittujen vastausten lukumäärä 40)

6.2 Taloudellinen tuki ja kuntoutus

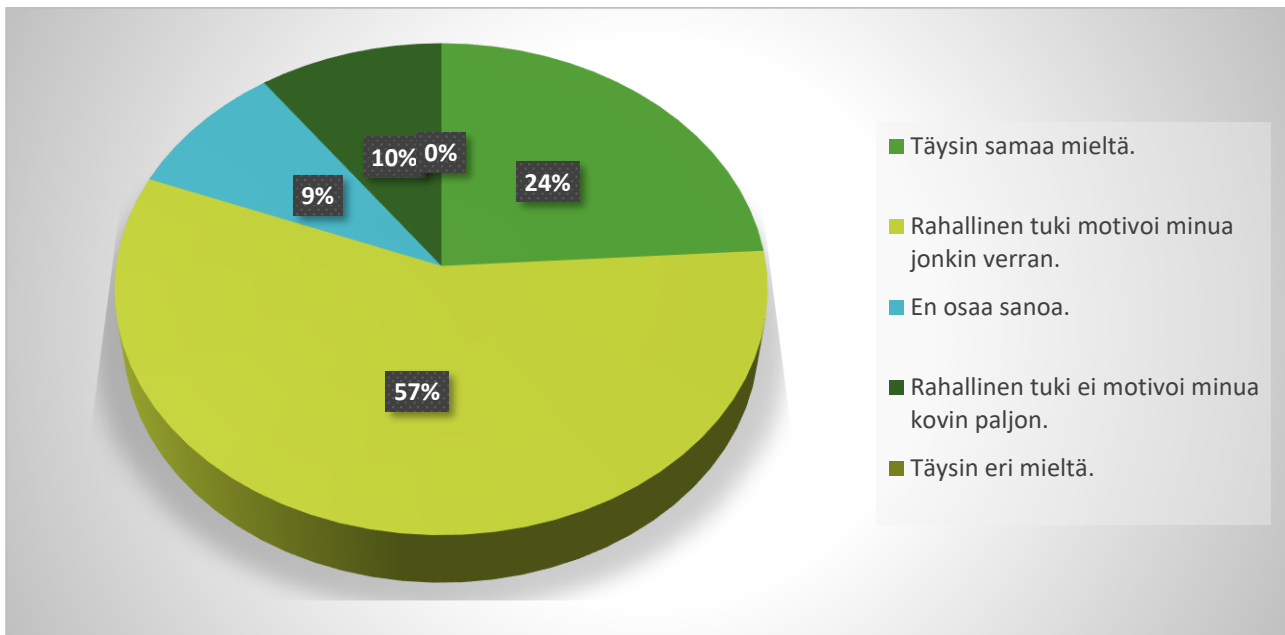
Vastaajista 86 prosentilla oli käytössä oma tili ja omat rahat. Väittämään ”tuhlaan rahat heti kun saan ne” täysin eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä vastasi 71,4 prosenttia nuorista. 5 prosenttia ei osannut sanoa rahan käytöstään, ja 23 prosenttia nuorista tuhlaa joko kaikki tai suurimman osan rahoistaan heti kun rahaa saa. Pikavippejä nuorista oli ottanut vain 14 prosenttia. Nuoren kuntoutusrahaa saa 76 prosenttia vastaajista. 14 prosenttia ei saa kuntoutusrahaa ja 10 prosenttia ei osannut sanoa tai ei tiennyt saako etuutta vai ei. Alle 18-vuotiaan kuntoutusraha voidaan maksaa myös huoltajan tilille. Nuorilta, jotka saavat nuoren kuntoutusrahaa kysyttiin mihin rahat useimmin käytetään.

Eniten nuoret käyttävät rahaa tietokone, - kännykkä, - ja/tai videopelisiin sekä ruokaan ja herkkuihin. Lähes puolet vastaajista ostaa rahalla itselleen vaatteita ja yli puolet vastaajista pyrkii säästämään edes osan rahoista. 17 prosenttia nuorista maksaa rahoillaan omia kuluja kuten kännykkälaskuja ja 11 prosenttia ei saa rahaa itselleen. (Kuvio 4 Oman rahan käyttökohteet.)

Kuvio 4 Oman rahan käyttökohteet (N.=18, valittujen vastausten lukumäärä 48)

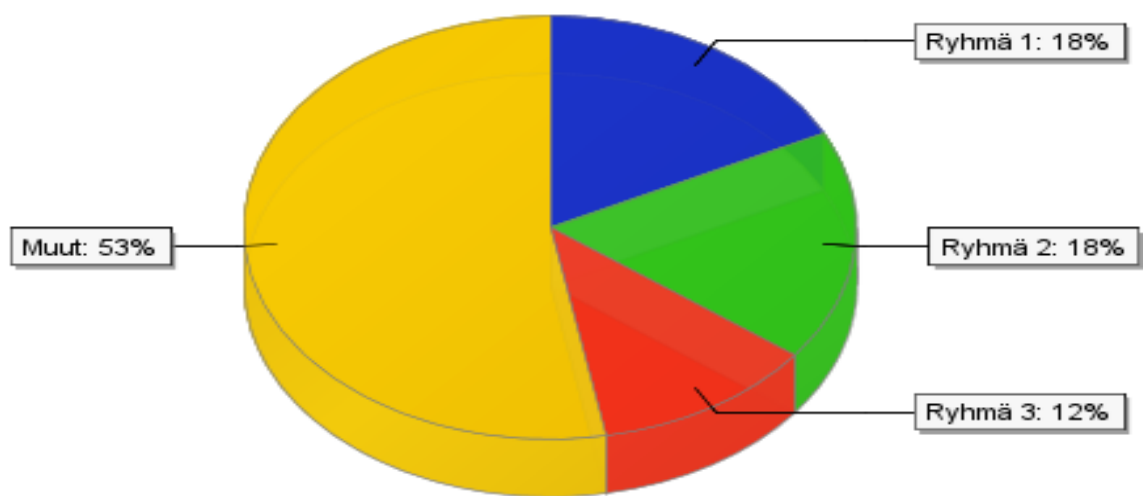
Suurin osa nuorista kokee, että rahallinen tuki motivoi heitä opiskelussa ainakin jonkin verran. 9 prosenttia ei osaa sanoa, ja 10 prosenttia rahallisen tuen motivaatio ei ole suuri. Kukaan ei kuitenkaan ajattele, ettei taloudellinen tuki motivoi ollenkaan. (Kuvio 5 Taloudellisen tuen merkitys.)

Kuvio 5 Taloudellisen tuen merkitys (N.= 21)

Kuviossa 6 on kuvattu avoimeen kysymykseen ”miten säännöllinen tulo/kuukausittainen raha auttaisi sinua opiskelussa?” esiintyvien sanojen ryhmittelyt ja samaa tarkoittavien sanojen toistumista. Kuvioon on kerätty kolme sanaryhmää, joissa oli eniten toistuvuutta. 48 prosentissa vastauksia esiintyivät eri muodoissa sanat ”auttaa” (ryhmä 1), ”motivaatio” (ryhmä 2) ja ”työ” (ryhmä 3). Esimerkiksi ryhmään 3 kuuluvien sanojen taustalta löytyy ajatus, että raha motivoi, mahdollistaa keskittymisen opintoihin, kun ei tarvitse miettiä töitä. Raha toimii ikään kuin palkkana ja koulu on työtä. Rahan koettiin myös auttavan tekemään hankintoja, harrastamaan, ja opettamaan säästämistä ja rahan käyttöä yleensä. (Kuvio 6 Miten säännöllinen tulo auttaisi sinua opiskelussa.)

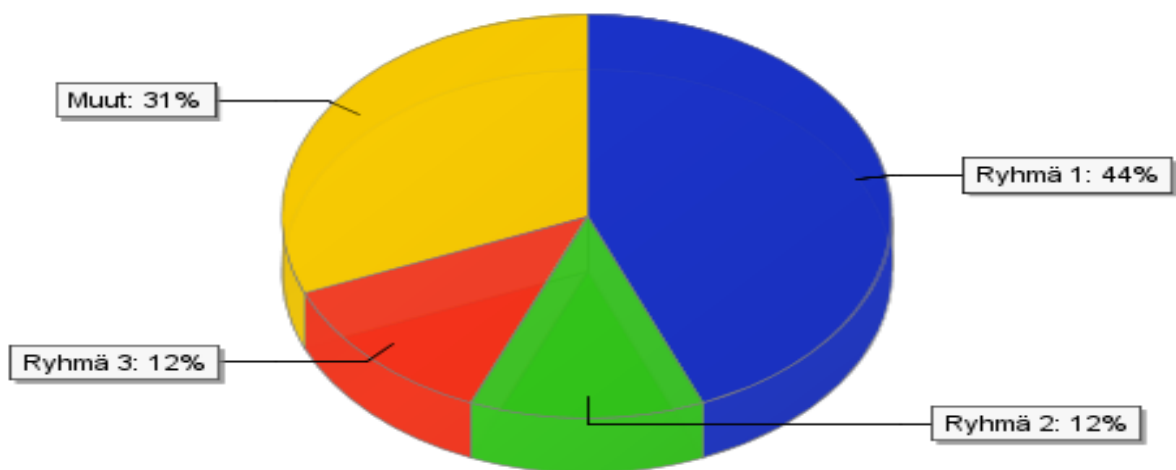
Ryhmä 1: Auttaa, apu, apua, avuksi
Ryhmä 2: Motivoi, motivoida, motivaationa
Ryhmä 3: Työ, työtä, töissä

Kuvio 6 Miten säännöllinen tulo auttaisi sinua opiskeluissa (N=15)

Kuviossa 7 on esitetty kysymykseen ”mikä olisi paras tapa tukea sinua opiskelussa ja itsenäistymisessä” muodostuneita sanaryhmiä. 44 prosentista vastauksista löytyi eri muodoissa sana ”raha” (ryhmä 1). Sana ”auttaa” löytyi 12 prosentista vastauksista (ryhmä 2) ja sanat ”huolehtia, jutella, lähellä” (Ryhmä 3) myös 12 prosentista vastauksista. Rahan lisäksi nuoret toivovat apua erilaisiin arjen haasteisiin, keskusteluapua ja läsnäoloa. (Kuvio 7 Mikä on paras tapa tukea opinnoissa ja itsenäistymisessä.)

Ryhmä 1: Raha, rahhaa, money, rahallinen, rahhoo, rahheet, mani
Ryhmä 2: Apu, auttaa, auttais
Ryhmä 3: Huolehtii, kannustaa, lähellä, jutskaa, jutella, neuvonta, tuki

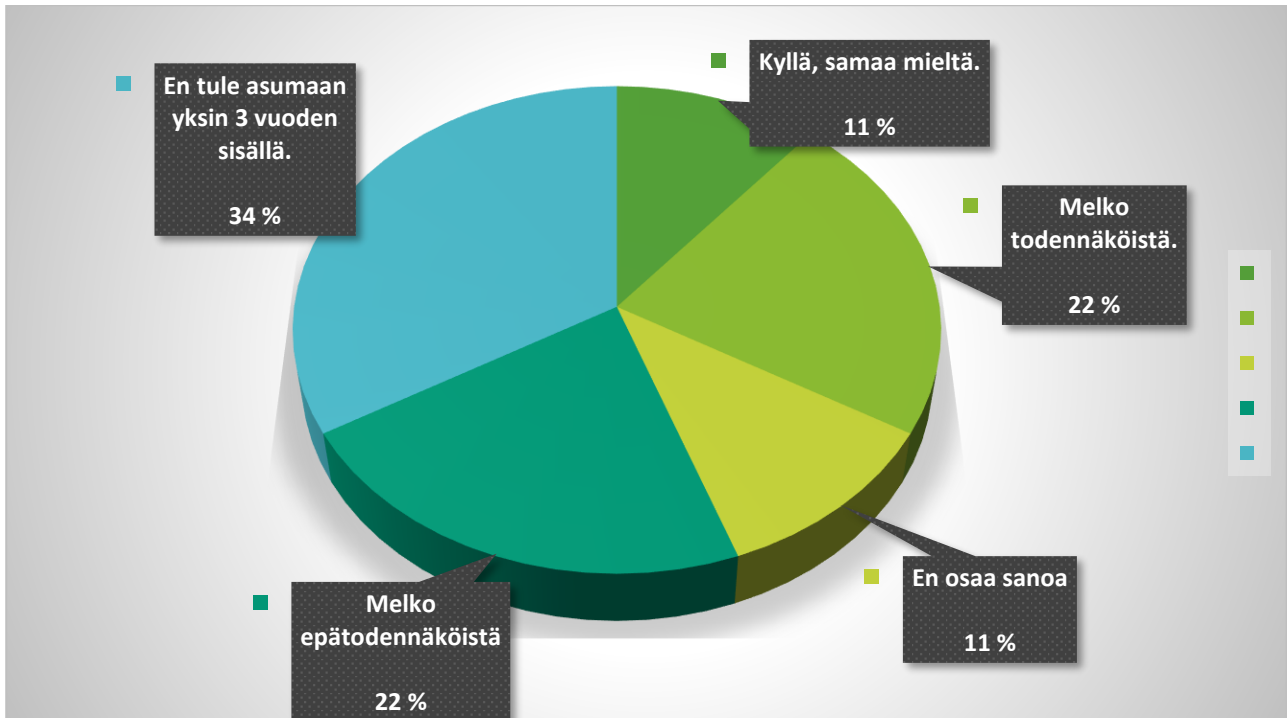

Kuvio 7 Mikä on paras tapa tukea opinnoissa ja itsenäistymisessä (N=14)

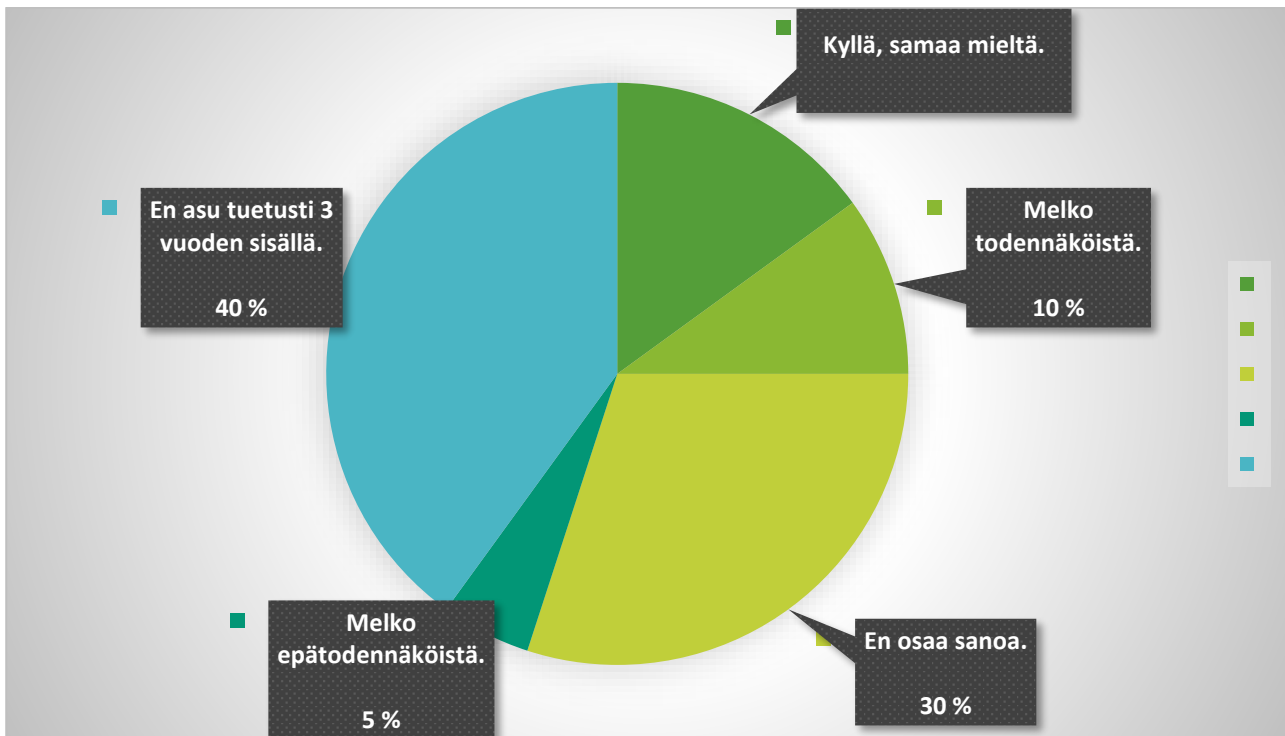
6.3 Itsenäistyminen ja tulevaisuuden suunnittelu

Tällä hetkellä 76 prosenttia vastaajista asuu vanhempien kanssa, asuntolassa asuu 19 prosenttia ja yhdessä kaverin kanssa 5 prosenttia. Kukaan ei asu yksin. Nuorilta kysyttiin itsenäistymiseen liittyen missä ja miten he näkevät itsensä asuvan 3 vuoden kuluttua. Kysymykset koskivat asumista joko yksin tai tuetusti. Epätodennäköisenä tai melko epätodennäköisenä yksin asumista 3 vuoden kuluttua piti 40 prosenttia vastaajista. 30 prosenttia nuorista ajatteli yksin asumisen olevan todennäköistä tai melko todennäköistä. 30 prosenttia ei osannut sanoa kantaansa. (Kuvio 8 Asuminen 3

vuoden päästä yksin.) Tuetusti esimerkiksi asuntolassa, tai paikassa, jossa on ohjaajia, asuu epätodennäköisesti tai melko epätodennäköisesti 45 prosenttia vastaajista. Todennäköistä tai melko todennäköistä tuetusti asuminen 3 vuoden kuluttua oli 25 prosentin mielestä. Myös tässä kysymyksessä 30 prosenttia vastasi ”en osaa sanoa”. (Kuvio 9 Asuminen 3 vuoden päästä tuetusti.)

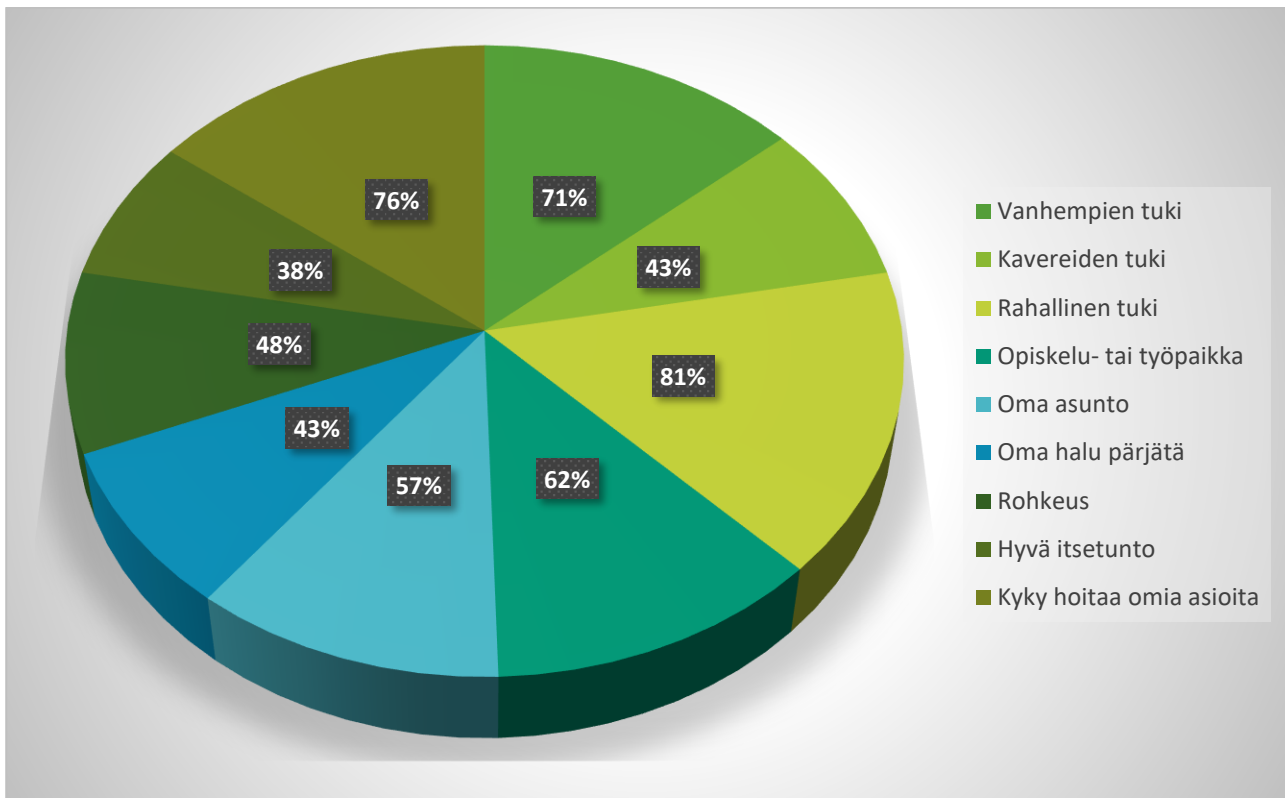
Kuvio 8 Asuminen 3 vuoden kuluttua yksin (N.=21)

Kuvio 9 Asuminen 3 vuoden kuluttua tuetusti (N=21)

Nuorilta kysyttiin mitkä ovat tärkeimpiä asioita itsenäistymisen onnistumisessa. Vastauksissa ei ole nähtävissä suuria eroja, mutta merkittävämmäksi asiaksi nuoret ovat vastanneet ”rahallinen tuki” (76 prosenttia), kyky hoitaa omia asioita (76 prosenttia) ja vanhempien tuki (71 prosenttia). Seuraavaksi eniten merkitystä oli opiskelu- tai työpaikan saamisella (68 prosenttia) ja oman asunnon saamisella (57 prosenttia). Oma halu pärjätä, rohkeus ja kavereiden tuki olivat lähes yhtä merkityksellisiä (43–48 prosenttia). Vähiten nuorten mielestä merkitystä oli hyvällä itsetunnolla. Senkin on kuitenkin valinnut vastausvaihtoehdoista 38 prosenttia, mikä ei ole pieni osuus. (Kuvio 10 Tärkeimmät asiat itsenäistymisessä.)

Kuvio 10 Tärkeimmät asiat itsenäistymisessä (N.=21, valittujen vastausten lukumäärä 109)

6.4 Johtopäätökset

Suurimmalla osalla nuorista oli diagnosoitu ADHD/ADD, masennus, ahdistus ja/tai sosiaalisten tilanteiden pelko. Tulos vastaa hyvin mm. Hus:n mediatiedotteessa v. 2022 julkaistua tietoa kyseisten lievempien mielialahäiriöiden kasvusta neuropsykiatristen häiriöiden ohella (Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen kysyntä on kasvanut – tarvetta on erityisesti matalan kynnyksen palveluille 2022). Etenkin ADHD:n diagnoosit ovat viime vuosina olleet räjähdysmäisessä kasvussa, kuten Kempas & Koskela (2023) ovat todenneet.

On hyvä, että merkittäviä haasteita diagnoosiansa takia kokevien nuorten määrä vastaajista on suhteessa pienin. Melko paljon haasteita kokevien osuus on suuri, ja vastaus on odotusten mukainen kohderyhmä huomioiden. Todennäköisesti nuoret, joiden haasteet haittaavat merkittävästi arkea eivät välttämättä ole Tuva-ryhmään soveltuvia, kun taas nuoret, joiden haasteet eivät ole merkittäviä tai haittaavat vai vähän, voivat opiskella ehkä ns. tavallisessa ammattikoulussa, tai tavallisen ammattikoulun Tuva-linjalla. Voisi siis myös ajatella, että Luovin Tuvan opiskelijat ovat oikeassa paikassa ja oikean tuen piirissä. Syrjäytymisriski on pienempi, kun nuori saa oikea-aikaista

ja oikeaa tukea. Munck, Koskinen, Tuulio-Henriksson, Autti-Rämö & Marttunen (2022b) puhuivat erityisnuoren kuntoutuskokonaisuuden ja päällekkäisten kuntoutustoimien merkityksestä, joita voi olla koulutus, nuoren kuntoutusraha ja terapiat. Syrjäytymisen riskikohtia ovat juuri opiskelu- ja työelämän nivelvaiheet, jolloin kuntoutustarpeita tulee tarkastella uudelleen.

Positiivista kyselyn perusteella oli se, lähes puolet vastaajista koki opiskelun vain joskus vaikeaksi. Kuitenkin 29 prosenttia kokee usein tai aina vaikeuksia opinnoissa. Pitää muistaa, että Luovissa opiskelu on lähtökohtaisesti hyvin tuettua ja päivät strukturoituja. Voidaan päätellä, että opiskeluvaikeudet ovat melko suuria, jos tuetussa oppilaitoksessa jonkinasteisia vaikeuksia kokee suurin osa vastanneista. Ympäristökijöiden (melu, hälinä, valot ym.) ja sosiaalisten tilanteiden lisäksi nuoria haastaa opiskelussa tulevaisuuden suunnittelun vaikeus. Hieman yllättävää oli, että oppimisvaikeuksien osuus jäi pienimmäksi. Voitaisiin odottaa, että useampi kärsisi jonkin asteisista oppimisvaikeuksista, mutta ainakin tämän kyselyn mukaan näin ei ole. Tämä kertoo mielestäni myös siitä, että usein erityisnuorilla on kognitiivisia valmiuksia, mutta ympäristön tuomat haasteet peittävät ne alleen. Tähän liittyy myös Salmisen ja Häikiön (2022a) esittämä kritiikki Suomen koulujärjestelmän tutkintokeskeisyyttä kohtaan. Nuori voi olla opillisesti, joiltain tai kaikilta kognitiivisilta taidoiltaan taitava, mutta tutkinnon suorittaminen ei syystä tai toisesta onnistu. Kuten aiemmin mainitsin syrjäytymisen ns. riskikohdista, Tuva-vuoden päätyminen on yksi tällainen kohta. Jatko-opintoihin siirtyvä nuori ei välttämättä saa enää samanlaista tukea, jolloin opiskelun vaikeudet koetaan jälleen suurina, ympäristö ei huomioi riittävästä erityistarpeita eikä kognitiiviset kyvyt pääse esiin.

Rahankäyttö vaikutti kyselyn pohjalta olevan suhteellisen hyvin hallinnassa. Suurimmalle osalle nuoria on avattu omat tilit, ja heillä on käytössään omat rahat. Ilman rahaa ei voi oppia rahan käyttöä, kuten Salminen & Häikiö (2022b) korostavat. Ilahduttavaa oli myös tulos, jonka perusteella nuoret eivät tuhlaa välittömästi kaikkia saamiaan rahoja, vaan pystyvät hallitsemaan rahankäyttöään, ja osa pystyy myös laittamaan rahaa säästöön. Tästä kertoo myös pikavippien ottamisen vähyys. Suurin osa vastaajista saa nuoren kuntoutusrahaa, joten taloudellisena etuutena se vaikuttaisi olevan Luovin opiskelijoille ja heidän huoltajilleen tuttu etuus. Rahaa käytetään pitkälti nuorille ominaisiin asioihin kuten herkkuihin, vaatteisiin ja peleihin. Salminen & Häikiö (2022b) toivat esiin, kuinka nuoren kuntoutusrahalla voidaan lisätä nuorten toimijuutta ja itsenäisyyttä. Kah-

villa tai syömässä käyminen ystävien kanssa on toimijuutta ja yhteenkuuluvuutta lisäävää, ja erityisnuorten kohdalla myös kuntouttavaa toimintaa. Oma raha mahdollistaa ja helpottaa kanssakäymistä muiden kanssa. Taloudellisen tuen voidaan nähdä myös motivoivan nuoria. Vaikka osa vastanneista ei osannut sanoa motivoiko raha vai ei, kukaan ei kuitenkaan ollut täysin eri mieltä väittämän kanssa. Rahallisella etuudella on siis useimmin myönteinen vaikutus opiskelumotivaatioon kuin ei minkäänlaista tai vähäistä vaikutusta. Nuoren kuntoutusraha toimii ainakin näiden nuorten kohdalla syrjäytymistä ehkäisevänä etuutena. Nuoret voivat keskittyä opiskeluun, toimia vapaa-ajalla hyvinvointiaan ja kuntoutumistaan edistävällä tavalla ja oppia tärkeitä itsenäistymistaitoja.

Suurin osa nuorista asuu vielä kotona vanhempien kanssa. Suurin osa Tuva-opiskelijoista on vielä alaikäisiä, joten on luonnollistakin asua vielä kotona. Kuitenkin kysyttäessä ajatuksia itsenäistymisestä ja omilleen muuttamisesta, 30 prosenttia vastaajista ei osannut sanoa miten ja missä näkisi itsensä asumassa. Suurin osa nuorista pitää epätodennäköisenä tai melko epätodennäköisenä yksin tai tuetusti asumista 3 vuoden kuluttua. Tästä voisi päätellä, että erityisnuorille tulevaisuuden suunnittelun on haastavampaa kuin ns. normaaleille nuorille, etenkin kun Suomalaiset nuoret itsenäistyvät melko varhain ja nuorilla on suuri itsenäistymisen halu (Malm 2018, 11; viitattu Myllyniemi 2017). Ero ns. normaaleihin nuoriin on todennäköisesti myös iso. Vastausten perusteella on kuitenkin todennäköisempää asua yksin kuin tuetusti. Tämä voi johtua mm. siitä, että tuettu asuminen on asiana vieras tai jopa aiheuttaa ahdistusta. Monelle erityisnuorelle kuitenkin oma rauha, oma tila, omat tavat ja rutiinit ovat niin tärkeitä, että yksin asuminen koetaan mielekkäämmäksi. Tukea voi myös olla tarjolla muutenkin, jolloin tuettua asumista ei koeta tarpeelliseksi.

Itsenäistymisen onnistumisen kannalta suurin merkitys nuorten mielestä on rahallinen tuki. Tämä on merkittävää, koska kuten Haavisto, Laihanen, Leväniemi, Koskenvuo, Hevosmaa & Myllyllä (2021) sanovat, ovat erityisnuorten kuin ns. normaalien nuorten, joten taloudellinen tuki on edellytys itsenäistymisessä. Ilman taloudellista tukea itsenäistyminen todennäköisesti viivästyy. Tässä on jälleen mielestäni yksi syrjäytymisen riskikohta. Mitä pidemmälle nuoren itsenäistyminen venyy sitä suurempi riski nuorella, on syrjäytyä. Seuraavaksi suurin painoarvo oli kyvyllä hoitaa omia asioita, vanhempien tuella ja opiskelu- ja työpaikalla. Nämä ovat toki jokaiselle nuorelle tärkeitä, mutta merkitys korostuu erityisnuorten kohdalla. Kyky hoitaa omia asioita kehittyy näillä nuorilla usein myöhemmin ja joskus vaatii myös kuntoutusta. Oli hienoa huomata, että nuoret pitävät sitä

tärkeänä ja haluavat pärjätä itse. He tarvitsevat vai enemmän aikaa ja tukea. Ilman tukea ja kuntoutusta esimerkiksi omasta arjesta huolehtimisessa, haasteet muuttuvat ylivoimaisiksi eikä nuori enää pärjää. Ilman tukea nuoren oma halu pärjätä, rohkeus ja hyvä itsetunto ja motivaatio voi laskea ja jälleen olemme syrjäytymisen riskikohdassa. Niin kauan, kun nuorella on itsellään tarve ja halu pärjätä, itsenäistyä, hoitaa omia asioitaan ja kuntoutua, tulee heille tarjota kaikki apu ja tuki, jolla heitä autetaan eteenpäin. Ja vielä sen jälkeenkin.

6.5 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyö on tehty eettisiä periaatteita noudattaen. Ihmisarvon ja ihmisten kunnioittamisen tulee olla sosiaali- ja terveysalan kaiken toiminnan keskiössä. Tähän sisältyvät niin perusoikeudet, ihmisoikeudet kuten itsemääräämisoikeus ja valinnan vapaus. Ammattihenkilöiden tulee pitää kaiken toiminnan lähtökohtana asiakkaan etua ja vuorovaikutuksen tulee olla asiakasta arvostavaa, inhimillistä ja iän, kehitysvaiheen ja toimintakyvyn huomioon ottavaa. Ammattihenkilöt toimivat vastuullisesti ja huolehtivat että päätöksen ovat linjassa eettisten ohjeiden kanssa. (Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta 2011, 5–7.

Eettisyyttä tulee tarkastella työn eri vaiheissa. Ennen työn aloittamista olen perehtynyt hyvän teollisen käytännön perusasioihin, ja minulla oli riittävä teoreettinen osaaminen, jotta opinnäytetyön tekeminen voi vahvistaa ammattiosaamistani. Tutkimusmenetelmän valinnassa on otettu huomioon kohderyhmä, ja tarve yksityisyyden ja anonymiteetin suojaan. Olen toiminut ihmisarvoa kunnioittavasti tutkimusta tehdessä ja toiminut huolellisesti kyselyn vastausten ja raportoinnin suhteen. Raportoin tulokset rehellisesti siten kuin ne tutkimuksessa näyttäytyvät. Osana tutkimusetiikkaa on asianmukaiset luvat ja suostumukset, sekä huolellinen ja avoin osallistujien ja heidän huoltajiensa informointi.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää millaisia eroavaisuuksia nuoren kuntoutusrahan saajilla on alueellisesti Luovin Tuva-linjoilla. Onko nuoren kuntoutusrahan saajia enemmän tietyillä alueilla ja onko itsenäistymisajatuksissa eroavaisuuksia. Olisi myös kiinnostavaa eroavatko rahan käyttötottumukset toisistaan ja kokevatko nuoret tulevaisuuden suunnittelun yhtä vaikeaksi kaikkialla Suomessa.

7 Lopuksi

Vaihe nuoruudesta aikuisuuteen on kriittinen ja herkkä jokaiselle nuorelle. Mitä enemmän haasteita nuoren elämässä on, sitä kriittisemmäksi tuo vaihe muodostuu. Nuoruuden kehitysvaiheen tehtävä on ohjata nuori itsenäistymään, irtaantumaan vanhemmistaan ja ottamaan vastuuta omasta elämästään ja omista valinnoistaan (Hiipakka 2011). Tästä syystä nuoren itsensä tulisi olla hyvin tietoinen tilanteestaan ja mahdollisesta kuntoutuksestaan, jotta hän voi ottaa myös itse vastuuta valinnoistaan. Yksi tärkeä itsenäistä päätösvaltaa ja päätöksentekokykyä edellyttävä tehtävä on omasta taloudellisesta tilanteesta ja toimeentulosta huolehtiminen.

Tässä opinnäytetyössä tausta-ajatuksena oli nuorten itsenäistymisen tukeminen ja syrjäytymisen ehkäisy koulutuksen turvin. Nuoren kuntoutusrahalla tuettavat opinnot auttavat erityisnuoria saavuttamaan tutkinnon ja ammatin, ja lisäämään toimijuutta usealla eri elämän osa-alueella. On kuitenkin myös muistettava, että vaikka nuori ei koskaan työllistyisikään täysin, voi elämä olla silti monipuolista ja tyydyttävää. Nuori voi kokea vahvaakin osallisuutta esimerkiksi vapaaehtoistyön tai pajatoiminnan kautta. Mielekkyyttä elämään voi saada toimivasta tukiverkosta ja kodin ulkopuolelle suuntautuvasta harrastuksesta. Joskus on hyvä myös laskea odotuksia ja tarkastella asetettuja tavoitteita uudelleen. Kukaan meistä ei kuitenkaan ole samanlainen kuin vuosi, puoli vuotta tai vaikka kuukausi sitten. Toimintakyvyssä tapahtuu muutoksia jatkuvasti, ja realiteetit työelämälle voivat muuttua.

Avoimien kysymysten perusteella rahallinen tuki, nuoren kuntoutusraha tai muu, on erittäin tärkeä tuki niin opiskeluiden kuin itsenäistymisen tukemisessa. Koska opiskelu on haastavaa, toimintakyky alentunut, sosiaaliset tilanteet ahdistavat ja ympäristö kuormittaa, on ensiarvoisen tärkeää, että nuoret voivat keskittyä vain opiskelemaan ja saavuttamaan toiveidensa ammatin. Jos rahasta on koko ajan huolta tai se aiheuttaa stressiä, se laskee opiskelumotivaatiota ja toimintamahdollisuuksia vapaa-ajalla. Myös erityisnuoren elämään kuuluu muutakin kuin koulu ja kuntoutus. Taloudellisen tuen lisäksi nuoret kaipasivat huolehtimista, neuvoja ja ohjeita asioiden hoitoon, keskustelua ja kannustusta. Näitä kaivattiin niin perheeltä kuin oppilaitokselta. Heillä on myös hienoja haaveita ja ajatuksia tulevaisuuden ammateistaan, joten näköalattomuutta tai toivottomuutta näillä nuorilla ei ole. Tätä ei saa latistaa ainakaan ulkoapäin.

Palvelujärjestelmän ongelmana on näiden erityisnuorten vaikea tunnistaminen. Erityisnuorten on myös itse vaikea tuoda tuen tarvetta esille, ja aikuistumisen hämmöittäessä ulkopuolelta tuleva paine itseohjautuvuuteen ja oletukseen huolehtia omista asioistaan vain kasvaa. Palveluiden piiriin hakeutuminen on haastavaa ilman tukea, eikä nuori useinkaan tiedä mitä palveluja tai tukimuotoja hänelle kuuluisi. (Appelqvist-Schmidlechner ym. 2018, 92–93.) Hallintolaki velvoittaa viranomaisia ohjaamaan asiakasta muihin palveluihin, ja neuvomaan asiakasta hänelle kuuluvista palveluista ja eduista (Hallintolaki 434/2003, 8§). Lain perusteella jokainen viranomainen on velvollinen ohjaamaan esimerkiksi nuorta hakemaan nuoren kuntoutusrahaa, jos hän oman tehtävänsä puitteissa toteaa nuoren voivan olla siihen oikeutettu.

Varhaisella tuella niin kotona kuin koulussa voidaan vahvistaa nuoren hyvinvointia. Erityispiirteinen nuori tarvitsee rajoja ja tukea enemmän kuin ns. neurotyypillinen nuori tai psyykkisesti terve nuori. He tarvitsevat paljon tukea ja kannustusta arjessa, jotta he tuntevat olevansa hyväksytyjä ja arvostettuja kaikkine piirteineen. Nuori voi itsekkin kokea hämmennystä ja huolta omasta käytöksestään ja siksi avoimella keskustelulla aikuisten ja nuorten välillä on valtavan suuri merkitys. Myös yhteiskunnan taholta tuleva viesti ja nuoriin kohdistuva narratiivi voi edesauttaa nuoren positiivisen minäkuvan kehitystä. Erityisnuori kokee todennäköisesti tarvetta tulla kuulluksi ja olla hyväksytty ja arvostettu enemmän kuin ns. normaali nuori. Ylhäältä alaspäin tuleva puhe on tässä merkittävässä roolissa. Uskon, että hyvin harvoin kyse on pelkästään saamattomuudesta tai laiskuudesta, kun puhutaan nuorten syrjäytymisen riskeistä.

Kyselyn vastauksista nousee mielestäni esiin nuorten tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi sellaisina hienoina nuorina mitä he ovat. He tarvitsevat paljon tukea perheeltä, mutta oli hienoa lukea kuinka paljon he toivovat sitä myös oppilaitoksesta. Tämä on mielestäni luottamuksen osoitusta, että neuvoja ja ohjeita halutaan myös ottaa vastaan. Tavallisten nuorten kohdalla asia on todennäköisesti toisin. Nuorten parissa työskentelevillä ammattilaisilla on vastuu osaltaan nuorten kuntouksesta ja hyvinvoinnista, mutta he saavat myös nähdä heidän kasvuaan.

Sanotaan, että nuorissa on tulevaisuus. Toivon sen tarkoittavan ihan jokaista nuorta.

Lähteet

Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. 2015. Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisu 160. Helsinki. Unigrafia.

ADHD nuorella. N.d. Julkaisu ADHD tutuksi -verkkosivustolla. Viitattu 21.8.2023. <https://adhdtutuksi.fi/mika-on-adhd/adhd-nuorella/>.

Appelqvist-Schmidlechner, K., Lämsä, R. & Tuulio-Henriksson, A. 2018. Oma väylä - Kelan neuropsykiatrisen kuntoutuksen soveltuvuus, hyödyt ja koettu vaikuttavuus. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia/153. Helsinki. Kela.

Autismi eri elämänvaiheissa. 2022. Julkaisu Autismiliiton verkkosivustolla. Viitattu 21.9.2023. <https://autismiliitto.fi/autismi/autismikirjo-eri-elamanvaiheissa/#title-3>.

Autti-Rämö, I. & Salminen, A-L. 2016. Kuntoutumisen hyvät käytännöt. Teoksessa Kuntoutuminen. Toim. Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. Helsinki. Duodecim.

Autismin kirjo nuoruusiässä. N.d. Julkaisu Autismiliiton verkkosivustolla. Viitattu 30.9.2023. <https://autismiliitto.fi/wp-content/uploads/2021/11/Autismikirjo-nuoruusiassa-saavutettava.pdf>.

Haavisto, A., Laihanen, J., Leväniemi, J., Koskenvuo, K., Hevosmaa, M. & Myllylä, L. 2021. Nuoren kuntoutusrahalta siirrytään aiempaa harvemmin työkyvyttömyyseläkkeelle. Kelan tutkimusblogi. Julkaistu 30.8.2021. Viitattu 23.8.2023. <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6129>.

Hari, Johann. 2018. Lost Connections. Uncovering the real causes of depression-and the unexpected solutions. London. Bloomsbury Circus. Bloomsbury Publishing Plc.

Harkko, J. & Lehikoinen, T. & Lehto, S. & Ala-Kauhaluoma, M. 2016. Onko osa nuorista vaarassa syrjäytyä pysyvästi? Nuorten syrjäytymisriskit ja aikuisuuteen siirtymistä tukeva palvelujärjestelmä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Helsinki. Kela.

HE 87/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisten henkilöiden työllistymisen ja koulutuksen edistämiseksi. Viitattu 23.8.2023. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980087>.

Helne, T. & Hirvilampi, T. 2021. Puristuksissa? Nuoret ja kestävän hyvinvoinnin ehdot. Helsinki. Kela.

Hietaharju, P. & Nuutila, M. 2015. Käytännön mielenterveystyö. 4–5.p. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

Hiipakka, Hanna. 2011. Nuoruuden aalloilla. Opas nuorille ja heidän vanhemmilleen. Osa Vaasan ammattikorkeakouluun tehdystä opinnäytetyöstä. Viitattu 30.9.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34059/Liite2_Opas.pdf?sequence=1.

Hilli, P. & Ståhl, T. & Merikukka, M. & Ristikari, T. Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. Tutkimusanalyysi. Yhteiskuntapolitiikka 6/2017. THL. Viitattu 11.7.2023. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2018/01/yp1706hilliym.pdf> .

Hinkka, K. Aalto, L. & Toikka, T. 2015. Uudenlaiseen Kelan työhönkuntoutukseen? Viiden kuntoutusmallin arvioinnin tuloksia. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Helsinki. Kela.

Huttunen, M & Socada, L. 2019. ADHD, aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö. Duodecim terveyskirjasto. Julkaistu 17.12.2019. Viitattu 21.8.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00353>.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. 2 p. Helsinki. Wsoy.

Kaltiala, R. 2020. Nuorten mielenterveyden häiriöiden kasvu on hätähuuto yhteiskunnan muutoksesta. Julkaisu Tays:n sivustolla. Julkaistu 10.2.2020. Viitattu 6.10.2022. [https://www.tays.fi/fi-FI/Nuorten_mielenterveyden_hairioiden_kasvu\(102911\)](https://www.tays.fi/fi-FI/Nuorten_mielenterveyden_hairioiden_kasvu(102911)).

Kampman, O. 2017. Masennus- ja ahdistuneisuushäiriöiden yhteinen tausta. Teoksessa Masennus. Kampman, O. & Heiskanen, T. & Holli, M. & Huttunen, M. & Tuulari, J. (Toim.) Helsinki. Kustannus Oy Duodecim.

Karlsson, L. & Marttunen, M. 2017. Masennuksen yleisyys lapsuus- ja nuoruusiässä. Teoksessa Masennus. Kampman, O. & Heiskanen, T. & Holli, M. & Huttunen, M. & Tuulari, J. (Toim.) Helsinki. Kustannus Oy Duodecim.

Kelan maksaman kuntoutusrahan saajamäärä kasvoi vuonna 2022. 2023. Kelan tiedote. Julkaistu 6.2.2023. Viitattu 29.10.2023. <https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/kelan-maksaman-kuntoutusrahan-saajamaara-kasvoi-vuonna-2022.html>.

Kempas, K. & Koskela, M. 2023. ADHD-diagnoseissa on voitu tehdä virheitä, sanovat lääkärit – nyt diagnoseista pyritään eroon Suomessa ja Ruotsissa. Yle:n verkkojulkaisu. Julkaistu 8.3.2023. Viitattu 8.6.2023. <https://yle.fi/a/74-20021293>.

Kokko, O. 2023. Yksi syrjäytynyt nuori maksaa yli miljoona euroa – silti tästä kaikesta aiotaan leikata. Taloussanomien verkkojulkaisu. Julkaistu 22.10.2023. Viitattu 24.10. 2023. <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000009920879.html>.

Korhonen, L. 2021. Kasvu ja kehitys eri ikäkausina. Käypä hoito -suositus. Suomen lääkäriseura Duodecim. Julkaistu 26.11.2021. Viitattu 9.6.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018#s5>.

Koskenvuo, K., Rinne, H., & Blomgren, J. 2018. Nuoren kuntoutusrahaa saavat ovat usein myös muiden etuuksien ja sosiaali- ja terveystalvelujen saajia. Kuntoutus 45, 24–32. Julkaistu 15.6.2022. Viitattu 30.10.2023. <https://doi.org/10.37451/kuntoutus.120023>.

Kun sosiaaliset tilanteet pelottavat. 2023. Julkaisu Mieli Ry:n verkkosivustolla. Viitattu 28.6.2023. <https://mieli.fi/mielenterveys-koetuksella/kun-sosiaaliset-tilanteet-pelottavat/>.

Kuntoutus. N.d. Järjestöjen sosiaaliturvaopas. Viitattu 23.9.2023. <https://sosiaaliturvaopas.fi/kuntoutus/#821>.

Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen kysyntä on kasvanut – tarvetta on erityisesti matalan kynnyksen palveluille. 2022. Mediatiedote HUS:n verkkosivustolla. Julkaistu 22.8.2022. Viitattu 12.9.2023. <https://www.hus.fi/ajankohtaista/lasten-ja-nuorten-mielenterveyspalvelujen-kysynta-kasvanut-tarvetta-erityisesti>.

L 434/2003. Hallintolaki. Viitattu 23.9.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>.

L 566/2005. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista. Viitattu 22.8.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050566#L3P20>.

Malm, K. 2018. Itsenäistyvä nuori, vahvistuva toimija. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisu 208. Helsinki. Unigrafia.

Munck, P., Koskinen, S., Tuulio-Henriksson, A-M., Autti-Rämö, I., & Marttunen, M. 2022a. Nuoruusikä ja itsenäistymisen haasteet. Teoksessa Kuntoutuminen. Toim. Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. E-kirja. Viitattu 20.10.2023. Oppiportti. <https://www.oppoportti.fi/op/ktm00374/do>.

Munck, P., Koskinen, S., Tuulio-Henriksson, A-M., Autti-Rämö, I., & Marttunen, M. 2022b. Vamman tai sairauden merkitys nuoruusiän kuntoutumisessa. Teoksessa Kuntoutuminen. Toim. Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. E-kirja. Viitattu 20.10.2023. Oppiportti. <https://www.oppoportti.fi/op/ktm00375/do>.

Mäkinen, J, & Paavonen, A-M. 2017. Mikä Kunto? -viestintäkampanja. Nuorten kuntoutuspalveluiden viestintäkampanjan onnistuneisuus. Kelan tutkimus. Työpapereita 125/2017. Helsinki. Kela. Viitattu 29.10.2023. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/36e8924f-1adb-46b0-871e-d377c60ed47c/content>.

Määttä, M. 2023. Add on yksi adhd:n kolmesta esiintymismuodosta. Verraton-lehti. ADHD-liitto. Julkaistu 20.2.2023. Viitattu 13.11.2023. <https://adhd-liitto.fi/add-on-yksi-adhdn-kolmesta-esiintymismuodosta/>.

Nissilä, M. 2022. Autismi ja autismin kirjon häiriöt. Artikkeliterveystalon verkkosivustolla. Julkaistu 23.5.2022. Viitattu 20.9.2023. <https://www.terveystalo.com/fi/tietopaketti/autismi-ja-autismikirjon-hairiot#Mit%C3%A4+on+autismin+kirjo%3F>.

Nuorisotakuu. N.d. Julkaisu Eduskunnan verkkosivuilla. Julkaistu 3.6.2014. Viitattu 28.11.2023. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/nuorisotakuu.aspx.

Nuoren kuntoutusraha. N.d. Julkaisu Kelan verkkosivustolla. Viitattu 12.7.2023. <https://www.kela.fi/nuoren-kuntoutusraha>.

Nuorten mielenterveyshäiriöt. 2022. Julkaisu Terveiden- ja hyvinvoinninlaitoksen verkkosivustolla. Julkaistu 3.3.2022. Viitattu 27.9.2023. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/nuorten-mielenterveyshairiot>.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Julkaisu Terveiden- ja hyvinvoinninlaitoksen verkkosivustolla. Julkaistu 29.6.2021. Viitattu 31.11.2022. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy>.

Nurmi, K. N.d. Systemaattinen sisällönanalyysi. Julkaisu sivustolla Metodix-metoditietämystä kaikille. Viitattu 29.11.2023. <https://metodix.fi/2014/05/19/nurmi-systemaattinen-tekstianalyysi/>.

Työkyvyttömyyseläkettä saaneiden nuorten määrä kääntyi vuonna 2021 laskuun ensimmäistä kertaa kahteenkymmeneen vuoteen. 2022. Artikkelin Kelan Tietotarjottimessa. Julkaistu 8.6.2022. Viitattu 29.10.2023. <https://tietotarjotin.fi/uutinen/441798/tyokyvyttomyyselaketta-saaneiden-nuorten-maara-kaantyi-vuonna-2021-laskuun-ensimmaista-kertaa-kahteenkymmeneen-vuoteen>.

Punna, M., Malinen, K., Sevon, E., Sihvonen, S. 2017. Kannattaako asiakkaan itseohjautuvuuden ja toimijuuden vahvistaminen. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 54, 2, 155–158. Julkaistu 11.5.2017. Viitattu 20.10.2023. <https://doi.org/10.23990/sa.63656>.

Puurunen, T. 2021a. Kotona asuva 16-vuotias voi saada Kelalta 800 euroa kuntoutusrahaa kuussa – nyt opettajat arvostelevat etuutta, joka pahimmillaan menee päihteisiin. Ylen verkkojulkaisu. Julkaistu 15.11.2021. Viitattu 24.8.2023. <https://yle.fi/a/3-12182570>.

Puurunen, T. 2021b. Nuoren kuntoutusraha suututtaa, ministeriö ja Kela puolustavat 800 euron etuutta: "Yhä useampi nuori jatkaa opiskelua ja pyrkii työmarkkinoille". Ylen verkkojulkaisu. Julkaistu 17.11.2021. Viitattu 12.10.2023. <https://yle.fi/a/3-12190018>.

Puustjärvi, A. 2022. Nepsy-opas. Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Toim. T. Savikuja & A. Puustjärvi. Jyväskylä. PS-kustannus.

Rintahaka, P. 2007. Nuorten neuropsykiatriset häiriöt - ADHD, Aspergerin oireyhtymä ja unihäiriöt. Duodecim. Viitattu 27.9.2023. <https://www.duodecimlehti.fi/duo96234>.

Salminen, J. 2019. Nuoren kuntoutusrahan luoma osallisuus toimintamahdollisuuksina. Yhteiskuntapolitiikka 84, 4, 393–402. Julkaistu 20.9.2019. Viitattu 30.10.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091828782>.

Salminen, J. & Häikiö, L. 2022a. Kuntoutuminen toimintamahdollisuuksina – Ammattilaisten käsitykset nuorten kuntoutujien toimijuudesta. Kuntoutus 45, 1, 18–28. Julkaistu 16.3.2022. Viitattu 25.10.2023. <https://doi.org/10.37451/kuntoutus.115396>.

Salminen, J. & Häikiö, L. 2022b. Suurin stressin aihe on mun talous” – nuoren kuntoutusraha tukee nuoren toipumista ja vahvistaa toimijuuden kokemusta. Kelan tutkimusblogi. Julkaistu 13.4.2022. Viitattu 25.10.2023. <https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/721145/suurin-stressin-aihe-on-mun-talous-nuoren-kuntoutusraha-tukee-nuoren-toipumista-ja-vahvistaa-toimijuuden-kokemusta?q=nuoren%20kuntoutusraha>.

Salonen, S. 2017. Syrjäytyminen väistää määritelmiä. Julkaisu Sosiaalivakuutus.fi-verkkosivuille. Julkaistu 31.5.2017. Viitattu 30.8.2023. <https://sosiaalivakuutus.fi/syrjaytyminen-vaistaa-maaritel-mia/>.

Savikuja, T. & Puustjärvi, A. 2022. Nepsy-opas. Tukea neuropsykiatrisiin haasteisiin. Toim. T. Savikuja & A. Puustjärvi. Jyväskylä. PS-kustannus.

Sinkkonen, J. 2012. Nuoruusikä. Miten lapsesta tulee nuori aikuinen? Helsinki. Wsoy.

Sosiaalisten tilanteiden pelko. N.d. Julkaisu Mielenterveystalon verkkosivustolla. Viitattu 1.10.2023. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/pelko/sosiaalisten-tilanteiden-pelko>.

Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. 2011. ETENE-julkaisu 32. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Viitattu 10.10.2023. <https://etene.fi/documents/66861912/66865169/ETENE-julkaisu+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841/ETENE-julkaisu+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf?t=1439805553000>.

Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. N.d. Julkaisu Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivustolla. Viitattu 30.8.2023. <https://stm.fi/syrjaytyminen-ja-koyhyyden-ehkaisy>.

Varhainen tuki ja syrjäytymisen ehkäisy. N.d. Julkaisu Rikksentorjuntaneuvoston verkkosivustolla. Viitattu 30.8.2023. <https://rikksentorjunta.fi/varhainen-tuki-ja-syrjaytyminen-ehkaisy>.

Äijö, E. 2019. Yli 100 000 nuorta kärsii mielenterveyden häiriöistä, ja hoito ruuhkautuu – "Jos on itsetuhoisia oireita, kolme kuukautta on pitkä aika". Yle:n verkkojulkaisu. Julkaistu 18.7.2019. Viitattu 24.5.2023. <https://yle.fi/a/3-10881410>.

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Hei Luovin Tuva-linjan opiskelija

Olen Jyväskylän ammattikorkeakoulun (JAMK) 3. vuoden opiskelija. Teen opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on selvittää erityisnuorten haasteita itsenäistymisen kynnyksellä, sekä miten mahdollinen nuoren kuntoutusraha voi auttaa ja tukea itsenäistymisessä ja tulevaisuuden tavoitteissa. Tavoitteena on saada tärkeää tietoa Teiltä nuorilta siitä, millaisia ajatuksia Teillä on tämänhetkestä tilanteesta sekä tulevaisuudesta. Voit kysyä ohjaajalta tai opettajalta apua kyselyn täyttämiseen, jos kaipaat apua kysymysten kanssa. Kyselyn vastaamiseen menee arviolta 10 minuuttia.

Toivon Sinun vastaavan kyselyyn, jossa on monivalintakysymyksiä sekä 3 avointa kysymystä. Avoi-
miin kysymyksiin voit vastata omin sanoin. Kysely on auki ajalla 23.10.2023 – 4.11.2023. Kyselyyn
vastaaminen on vapaaehtoista. Voit myös vastata vain osaan kysymyksistä tai keskeyttää kyselyn
missä vaiheessa vain. Mikäli keskeytät kyselyn, siihen saakka antamiasi vastauksia voidaan käyttää
opinnäytetyössä.

Kysely on täysin anonymi, eikä siinä kysytä lainkaan tiettyyn henkilöön yhdistettäviä henkilötie-
toja. Vastaukset käsitellään myös anonymisti, eikä vastaajaa voida tunnistaa vastausten perus-
teella. Webropol-kyselyt noudattavat korkeaa EU:n tietosuojaa. JAMK on Webropolin pääkäyttäjä,
joten anonymit vastaukset eivät jää omaan tiedostooni. Saatua materiaalia säilytetään Euroopan
Unionin tietosuoja-asetuksen mukaisesti vain niin kauan, kuin se on tutkimuksen kannalta oleel-
lista. Kerättyjä tietoja käytetään vain opinnäytetyön tutkimusosiossa, ja ne poistetaan välittömästi
opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Kiitos jo etukäteen vastaamisesta!

Mikäli Sinulla herää kysyttävää, voit olla minuun yhteydessä ja vastaan mielelläni.

Liite 2. Webropol kysely

Haastattelurunko:

Webropolin alkuun lupakysymys, vastaamalla kyselyyn annat suostumuksen tietojen keräämiseen ja käyttämiseen opinnäytetyötä varten. Vastaamalla kyselyyn, annat myös suostumuksen siihen, että ryhmää koskevia henkilötietoja kerätään ja käytetään opinnäytetyössä. Ryhmältä kysytään terveydentilaa koskeva kysymys. Varsinaisessa haastattelussa ollut linkki tietosuoselosteeseen on poistettu.

Haasteet:

1. Onko sinulla todettu jokin seuraavista (voit valita useamman kuin yhden):

ADHD, ADD, Autismikirjo mukaan lukien Asperger, Ahdistus, Masennus, Sosiaalisten tilanteiden pelko, pakko-oireita, syömishäiriö

2. Jos vastasit kyllä edelliseen kysymykseen, kuinka paljon oireet haittaavat arkeasi asteikolla 1–5. 1 tarkoittaa ettei vaikuta mitenkään ja 5 että oireet haittaavat erittäin paljon.
3. Opiskelu on minulle vaikeaa? Täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, en osaa sanoa, jokseenkin samaa mieltä, täysin samaa mieltä.
4. Jos vastasit edelliseen kysymykseen jokseenkin samaa mieltä tai täysin samaa mieltä, valitse seuraavista vaihtoehdoista ne, jotka eniten vaikeuttavat opiskelua. (voit valita useamman kuin yhden):

Ympäristö (melu, hälinä, valo ym.), sosiaaliset tilanteet, motivaation puute, oppimisvaikeudet, tulevaisuuden suunnittelun vaikeus

Taloudellinen tuki:

1. Onko sinulla käytössä omat rahat ja oma tili? kyllä, ei
2. Tuhlaan rahat heti kun saan ne. Täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, en osaa sanoa, jokseenkin samaa mieltä, täysin samaa mieltä.
3. Olen ottanut pikavippejä? Kyllä, ei
4. Saatko nuoren kuntoutusrahaa? kyllä, en
5. Jos vastasit edelliseen kyllä, mihin rahaa useimmin käytät (voit valita useamman kuin yhden):

Tietokone/videopelit, harrastukset, ruoka ja herkut, laskut esim. kännykkälasku, vaatteet, en mihinkään/en saa rahaa itselle, olen pyrkinyt säästämään edes osan rahoista.

6. Rahallinen tuki motivoi minua opiskelussa. Täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, en osaa sanoa, jokseenkin samaa mieltä, täysin samaa mieltä.

Itsenäistyminen:

1. Miten asut?

Vanhempien kanssa, asuntolassa, yksin, kaverin kanssa

7. Asun todennäköisesti yksin 3 vuoden sisällä? Täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, en osaa sanoa, jokseenkin samaa mieltä, täysin samaa mieltä.
8. Asun todennäköisesti tuetusti paikassa, jossa on esim. ohjaajia 3 vuoden sisällä. Täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, en osaa sanoa, jokseenkin samaa mieltä, täysin samaa mieltä.
2. Mitkä seuraavista ovat mielestäsi tärkeimpiä asioita, jotta itsenäistyminen onnistuu (voit valita useamman kuin yhden):

Vanhempien tuki, rahallinen tuki, opiskelu- tai työpaikka, kavereiden tuki, oma asunto, oma halu pärjätä, hyvä itsetunto, rohkeus, kyky hoitaa omia asioita

Tulevaisuus:

Kuntoutusrahan tarkoitus on tukea nuorta opinnoissa ja työelämään pääsyssä. Kuntoutusrahan turvin nuori voi keskittyä suorittamaan opintoja ja saada tehostettua tukea.

1. Tähän voit kertoa omin sanoin minkä ammatin haluaisit opiskella itsellesi ja miksi?
2. Tähän voit kertoa omin sanoin miten säännöllinen tulo/kuukausittainen raha auttaisi sinua opiskelussa?
3. Mikä olisi mielestäsi paras tapa tukea sinua opinnoissa ja itsenäistymisessä.

Liite 3. Wilma-tiedote

Hei Luovin Tuva-linjan opiskelijan huoltaja

Olen Jyväskylän ammattikorkeakoulun (JAMK) 3. vuoden opiskelija. Teen opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on selvittää erityisnuorten haasteita itsenäistymisen kynnyksellä, sekä miten mahdollinen nuoren kuntoutusraha voi auttaa ja tukea itsenäistymisessä ja tulevaisuuden tavoitteissa. Nuorille suunnattu kysely toteutetaan Webropol-kyselynä. Tavoitteena on saada tärkeää tietoa nuorilta siitä, millaisia ajatuksia heillä on tämänhetkisestä tilanteesta sekä tulevaisuudestaan.

Kysely on täysin anonyymi, eikä siinä kysytä lainkaan tiettyyn henkilöön yhdistettäviä henkilötietoja. Henkilötietoryhmään liittyvä kysymys koskee terveyden tilaa:

1. Onko sinulla todettu jokin seuraavista (voit valita useamman kuin yhden):

ADHD, ADD, Autismikirjo mukaan lukien Asperger, Ahdistus, Masennus, Sosiaalisten tilanteiden pelko, pakko-oireita, syömishäiriö

Vastaukset käsitellään myös anonyymisti, eikä vastaajaa voida tunnistaa vastausten perusteella. Webropol-kyselyt noudattavat korkeaa EU:n tietosuojaa. JAMK on Webropolin pääkäyttäjä, joten anonyymit vastaukset eivät jää omaan tiedostooni. Saatua materiaalia säilytetään Euroopan Unionin tietosuoja-asetuksen mukaisesti vain niin kauan, kuin se on tutkimuksen kannalta oleellista. Kerättyjä tietoja käytetään vain opinnäytetyön tutkimusosiossa, ja ne poistetaan välittömästi opinnäytetyön julkaisun jälkeen.

Kyselyyn osallistuminen on nuorelle vapaaehtoista, voi vastata vain osaan kysymyksistä tai keskeyttää kyselyn missä vaiheessa vain. Mikäli kyselyyn vastaaminen keskeytetään, siihen saakka annetut vastaukset voidaan käyttää opinnäytetyössä.

Mikäli et halua, että nuoresi osallistuu kyselyyn, voit ilmoittaa siitä nuoresi opettajalle.

Mikäli Sinulla herää kysyttävää, voit olla minuun yhteydessä ja vastaan mielelläni.